

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВНИЧИХ НАУК**

Кафедра кримінального та кримінального процесуального права

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Процесуальна діяльність учасників проведення обшуку в кримінальному
провадженні»

«Procedural Activity of the Participants in Conducting a Search in Criminal
Proceeding»

Виконав:

студент 2 року навчання
магістерської програми
Мисан Тарас Сергійович
t.mysan@ukma.edu.ua

Науковий керівник:

Галаган Володимир Іванович, завідувач
кафедри кримінального та кримінального
процесуального права,
кандидат юридичних наук, професор

Рецензент _____

Магістерська робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«____» _____ 20__ р.

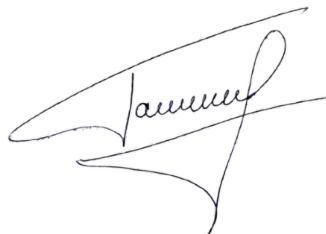
Київ 2026

Декларація академічної доброчесності

Я, Мисан Тарас Сергійович, студент 2 року навчання магістерської програми за спеціальністю «Право» факультету правничих наук НаУКМА, адреса електронної пошти t.mysan@ukma.edu.ua:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна/магістерська робота на тему «Процесуальна діяльність учасників проведення обшуку в кримінальному провадженні» («Procedural Activity of the Participants in Conducting a Search in Criminal Proceeding») відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1-3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлений;
- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи;
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозиторіях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

«30» квітня 2026 року

Мисан Т. С.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА НОРМАТИВНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	9
1.1. Поняття, сутність і мета обшуку.....	9
1.2. Правові та фактичні підстави проведення обшуку.....	15
1.3. Види обшуку.....	25
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ.....	32
2.1. Повноваження та процесуальні обов'язки слідчого і прокурора	32
2.2. Процесуальний порядок виконання ухвали про дозвіл на обшук.....	38
2.3. Фіксування та оформлення результатів обшуку	47
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3. ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТОРОНИ ЗАХИСТУ ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОБШУКУ.....	59
3.1. Права та гарантії обшукуваної особи.....	59
3.2. Участь адвоката у проведенні обшуку (аналіз повноважень адвоката, гарантії адвокатської діяльності	68
3.3. Права та обов'язки інших учасників обшуку.....	76
3.4. Оскарження порушень, що були допущені під час обшуку.....	81
Висновки до розділу 3.....	89
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АП ВАКС – Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду

БЕБ – Бюро економічної безпеки

ДБР – Державне бюро розслідувань

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ККС ВС – Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

МВС – Міністерство внутрішніх справ

НААУ – Національна асоціація адвокатів України

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НПУ – Національна поліція України

НСРД – Негласні слідчі (розшукові) дії

СБУ – Служба безпеки України

СРД – Слідчі (розшукові) дії

ВСТУП

Актуальність теми.

Одним із ключових напрямів діяльності органів досудового розслідування є ефективне, повне та неупереджене встановлення обставин кримінального правопорушення, а також осіб, які його вчинили. У контексті сучасних вимог до забезпечення верховенства права, прав і свобод людини та громадянина, перед правоохоронними органами постає завдання досягати високого рівня доказової обґрунтованості у кримінальних провадженнях. Це можливо лише за умови належного застосування процесуальних інструментів збирання доказів, серед яких обшук займає особливе місце.

Обшук – це складна слідча (розшукова) дія, спрямована на виявлення і фіксацію доказів, відшукування предметів, документів чи осіб, що мають значення для кримінального провадження. Його проведення потребує чіткого дотримання вимог закону, адже саме під час цієї дії існують високі ризики порушення конституційних прав людини, зокрема права на недоторканність житла та особисте життя. З іншого боку, саме результати обшуку нерідко стають визначальними для подальшого перебігу розслідування, позаяк вони можуть підтвердити або спростувати версію слідства, конкретизувати роль окремих учасників кримінального правопорушення, дозволити виявити інші епізоди протиправної діяльності.

В умовах реформування кримінальної юстиції, запровадження нових стандартів процесуальної діяльності, наближення кримінального процесу України до європейських практик, питання правового регулювання, організації та проведення обшуку, а також ролі його учасників набувають особливої актуальності. З одного боку, держава має забезпечити ефективність слідчих дій, а з іншого – створити дієві гарантії для захисту особи від неправомірного втручання у приватне життя. Тому розуміння суті обшуку не може обмежуватися техніко-процесуальними аспектами; воно має включати аналіз функцій, завдань, правового статусу і взаємодії всіх учасників цієї процесуальної дії.

Актуальність дослідження також зумовлюється зростанням ролі судового контролю за діями слідчого та прокурора. Судовий дозвіл на проведення обшуку став важливим запобіжником зловживань, однак практика свідчить, що недоліки в аргументації клопотань, поверхове обґрунтування необхідності проведення обшуку чи порушення процедури його реалізації можуть призвести до визнання отриманих доказів недопустимими. Саме тому детальне дослідження діяльності кожного учасника обшуку – слідчого, прокурора, оперативного працівника, понятого, спеціаліста, адвоката, власника або користувача житла чи іншого володіння – має вагомe значення не лише для правозастосовчої практики, а й для розвитку кримінально-процесуальної науки.

Питання обшуку у кримінальному провадженні досліджували вітчизняні вчені: Ю. П. Аленін, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, І. В. Гловюк, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов, В. Т. Нор, М. А. Погорецький, О. С. Старенький, Г. К. Тетерятник, Ж. В. Удовенко, Л. О. Неводнича, О. М. Бандурка, О. Г. Шило, М. Є. Шумило тощо.

Водночас, незважаючи на наявність ґрунтовних наукових праць, комплексне дослідження процесуальної діяльності учасників проведення обшуку потребує подальшого розвитку. У сучасних умовах особливого значення набуває аналіз практичного застосування норм КПК України щодо участі сторін обвинувачення і захисту, технічних фахівців, експертів, понятих та інших учасників процесу, а також визначення меж їхніх прав, обов'язків і відповідальності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення кримінального провадження під час організації та проведення обшуку і реалізації процесуальних повноважень його учасниками.

Предметом дослідження є процесуальна діяльність учасників проведення обшуку в кримінальному провадженні.

Метою дослідження є комплексний аналіз процесуальної діяльності учасників проведення обшуку у кримінальному провадженні, визначення їхнього місця, ролі та взаємодії у межах цієї процесуальної дії, а також

формулювання пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання відповідних відносин.

Для досягнення мети передбачається вирішення таких завдань:

1. визначити правову природу, поняття та класифікацію обшуку в кримінальному процесі;
2. розкрити значення обшуку як основного засобу отримання доказової інформації;
3. дослідити правовий статус і взаємодію учасників проведення обшуку: слідчого, прокурора, захисника, спеціаліста, понятого, власника або користувача приміщення;
4. охарактеризувати процесуальні підстави та умови законності проведення обшуку;
5. проаналізувати процедуру його санкціонування судом і подальшої реалізації;
6. розглянути порядок фіксації, оцінки та використання результатів обшуку в доказовій базі;
7. дослідити судову практику щодо визнання доказів, здобутих у результаті обшуку, допустимими або недопустимими;
8. розробити пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України у сфері регулювання діяльності учасників обшуку.

Емпіричну основу дослідження становлять матеріали судової практики, рішення національних судів і Європейського суду з прав людини, які стосуються законності проведення обшуків; протоколи обшуків, складені в межах конкретних кримінальних проваджень; статистичні дані діяльності органів досудового розслідування, а також наукові розробки й публікації, що висвітлюють проблематику участі різних суб'єктів у проведенні обшуку.

Методологія дослідження. Методологічну основу роботи становить діалектичний метод пізнання правових явищ, що дозволяє розглядати процесуальну діяльність учасників обшуку в її розвитку та взаємозв'язку з

іншими інститутами кримінального процесу. У ході дослідження використано такі методи:

1. аналітичний – для системного аналізу норм КПК України, судової практики та наукових підходів;
2. порівняльно-правовий – для зіставлення положень національного законодавства з практикою Європейського суду з прав людини та досвідом інших держав;
3. формально-логічний і системно-структурний – для формулювання узагальнень, визначення понять і класифікацій;
4. історико-правовий – для простеження еволюції інституту обшуку і процесуального статусу його учасників;
5. емпіричні методи (аналіз документів, узагальнення судової практики) – для дослідження реальних прикладів застосування норм права.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА НОРМАТИВНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Поняття, сутність і мета обшуку

Тісний зв'язок між державою та особою був очевидним фактично з моменту виникнення перших державних утворень. Оскільки держава створювалася як інструмент для захисту добробуту громадян та протидії суспільним загрозам, вона з самого початку брала на себе роль гаранта безпеки. Саме для того, щоб ефективно реалізовувати цю політику, представники влади на різних історичних етапах отримували законне право в певних межах обмежувати права та свободи окремої людини заради інтересів усього суспільства. Особливо це проявляється в кримінальному процесі, оскільки саме у цій сфері діяльність державних органів і посадових осіб здійснюється в двох основних напрямках: по-перше, це захист публічних інтересів від протиправних посягань, що насамперед проявляється у розслідуванні кримінальних правопорушень, а по-друге, дотримання приватних інтересів (обмеження у здійсненні права на вільне пересування, невтручання у приватне життя, порушення таємниці спілкування, заборона проникнення до житла чи іншого володіння та ін.) [44].

Під час розслідування кримінальних правопорушень з метою повного й всебічного встановлення всіх обставин його вчинення та особи, яка його вчинила, уповноважені службові особи проводять відповідні слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії. Одним із видів слідчих (розшукових) дій є обшук, проведення якого супроводжується обмеженням недоторканості житла чи іншого володіння, з огляду на що він здійснюється не інакше, як за вмотивованим судовим рішенням. Це зумовлено тим, що житло є невід'ємною складовою особистого життя, тому людина має право не тільки на житло, але і на його недоторканність. Споконвіків людина дбає про своє житло, оберігає та захищає його, оскільки воно є необхідним атрибутом її існування [49, с. 74].

Сьогодні важко уявити повноцінний розвиток особистості, якщо в людини немає базової впевненості у безпеці власного дому. Право на житло – це не просто юридична конструкція, а фундаментальна потреба. Саме тому держава бере на себе зобов'язання гарантувати недоторканність житла чи іншого володіння особи. Це захищає нас від будь-якого свавілля чи необґрунтованого втручання. Звісно, існують винятки, коли такі обмеження є необхідними – наприклад, під час проведення обшуку в межах кримінального провадження, але навіть тоді закон вимагає чіткого дотримання гарантій захисту людини.

Як і будь-яке правове явище, право людини на недоторканність житла чи іншого володіння на кожному історичному етапі державотворення сучасної України піддавалося змінам, що зумовлювалося політичними, економічними, соціальними та іншими факторами [44, с. 25].

Тому слід погодитися з думкою І. Ф. Літвінової, яка зазначила, що питання про недоторканність житла чи іншого володіння особи має досить тривалу історію. Адже тією мірою, якою відбувався розвиток власності, в державі завжди створюються певні правові гарантії захисту цього права [46, с. 59]. У цьому напрямі на державу покладено обов'язок закріпити на законодавчому рівні відповідні правові гарантії захисту зазначеного права, адже воно покликане охороняти житло від стороннього посягання та вторгнення, а також реалізувати інші права, пов'язані з особистим життям.

Розуміючи надзвичайну важливість цього питання, законодавець виробив чіткий алгоритм дій, аби збалансувати інтереси слідства та приватне право людини на недоторканність. Центральне місце у цьому механізмі посідає процесуальна регламентація підстав та порядку проведення слідчих дій у житлі особи.

Ключовою нормою, що регулює питання обшуку у кримінальному провадженні є ст. 234 КПК України, якою визначається: «Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або

майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб» [39].

Тема природи обшуку в кримінальному процесі є предметом численних наукових розвідок. Це цілком виправдано, оскільки дана слідча дія, з одного боку, спрямована на певне порушення прав, свобод і законних інтересів осіб, яких вона стосується. З іншого боку, обшук виступає важливим інструментом отримання доказів, без якого у багатьох випадках процес доказування стає вкрай ускладненим, а подекуди – неможливим.

Обшук – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [112, с. 235]. Таке трактування, яке ми часто зустрічаємо в науковій літературі, фактично дублює законодавче формулювання обшуку, закріплене у статті 234 КПК України. Це цілком логічно, адже саме ця норма є базовою для розуміння суті даної процесуальної дії та порядку її виконання.

Схоже визначення обшуку надавалося в кримінальній процесуальній літературі й за часів дії попереднього КПК України 1960 р. Однак, з урахуванням вимог цього КПК наголос робився на підставах його проведення, відображених у самому понятті, а саме: «Обшук – це слідча дія, яка проводиться в тих випадках, якщо є достатні підстави вважати, що знаряддя злочину, речі й цінності, здобуті злочинним шляхом, а також інші предмети і документи, які мають значення для встановлення істини в справі чи забезпечення цивільного позову, знаходяться в певному приміщенні або місці чи в якої-небудь особи. Обшук проводиться також і в тому випадку, якщо є достатні дані про те, що в певному приміщенні або місці знаходяться особи, що розшукуються, а також трупи чи тварини» [20, с. 324, 44].

Деякі дослідники трактують обшук як слідчо-оперативну дію через його пошуковий характер. Втім, таке визначення містить у собі змішане розуміння оперативних заходів і процесуальних дій, які відрізняються за своєю природою, завданнями, формами та методами проведення [41, с. 81].

Г. В. Рибікова та Л. Ю. Грекова пропонують інше визначення цього поняття. На їхню думку, обшук – це слідча дія гласного характеру, яка проводиться за рішенням слідчого судді у випадках, коли є підстави вважати, що під час примусового обстеження ділянок місцевості, приміщень, споруд, окремих осіб чи автотранспортних засобів можливо виявити та зафіксувати інформацію про обставини вчинення злочину, знайти знаряддя його вчинення або майно, здобуте незаконним шляхом, а також встановити місцезнаходження осіб, які перебувають у розшуку [92, с. 183].

Л. М. Лобойко визначає обшук як слідчу (розшукову) дію, яка полягає у примусовому обстеженні житла або іншого володіння особи чи самої особи з метою відшукати й вилучити об'єкти, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення [47, с.291].

О. В. Капліна вказує, що обшук – це процесуальне примусове обстеження житла чи іншого володіння особи, а також обшук окремих осіб задля відшукування та вилучення речових доказів і документів, для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, виявлення розшукуваної особи або ж майна, яке забезпечує відшкодування збитків чи є забороненим до обігу [16].

Вченими також пропонується таке визначення: «Обшук – це обґрунтована доказами, що є в кримінальному провадженні, слідча (розшукова) дія, суть якої полягає в примусовому обслідуванні особи, житла чи іншого володіння особи з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке здобуте внаслідок його вчинення, інших речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб» [16, с.284].

В юридичних колах, досліджуючи природу обшуку, науковці часто акцентують на його примусовому характері. Зокрема, зазначається, що змістом цієї дії є примусове обстеження приміщень, споруд, територій чи самих

громадян, аби знайти та вилучити важливі для справи предмети або встановити місцеперебування осіб [112, с. 214].

Інші дослідники пропонують дивитися на це поняття дещо ширше. Наприклад, обшук трактується як слідча дія, що полягає у примусовому огляді об'єктів (житла, місцевості, осіб) для виявлення знарядь злочину, майна, здобутого незаконним шляхом, документів чи інших доказів, а також для пошуку людей, трупів чи тварин [31, с. 283].

При цьому наукова спільнота однастайна в тому, що обшук – це завжди серйозне втручання в особисте життя людини. Ми маємо усвідомлювати, що під час його проведення обмежуються такі важливі конституційні права, як право на власність, свободу та особисту недоторканність [20, с. 325]. Тому контроль за законністю тут має бути максимальним.

Має місце і таке формулювання: «Обшук – це обґрунтована доказами, що є в справі, слідча дія, суть якої полягає в примусовому обслідуванні приміщень, ділянок місцевості, інших об'єктів та окремих громадян з метою виявлення та вилучення знарядь злочину, речей та цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також предметів і документів, які мають значення для встановлення істини в справі» [35].

Також пропонується визначення обшуку як слідчої (розшукової) дії примусового характеру, яка полягає у цілеспрямованому обстеженні приміщень, будівель, ділянок місцевості, транспортних засобів, що перебувають у постійному чи тимчасовому володінні особи або окремих осіб і речей, що знаходяться у них, з метою виявлення, фіксації та вилучення знарядь злочину, зброї, предметів і цінностей, здобутих злочинним шляхом, документів та інших об'єктів, котрі мають значення для кримінального провадження, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб і їх затримання [36].

Спираючись на норми чинного КПК, Н. М. Ахтирська пропонує розглядати обшук як слідчу дію, спрямовану на виявлення та фіксацію обставин злочину, пошук його знарядь, здобутого майна або розшукуваних осіб у межах

того простору, який охороняється Конституцією як сфера інтересів особи. Вчена також пропонує цікаву класифікацію обшуку залежно від способу втручання:

1. через безпосередній фізичний доступ правоохоронців до об'єкта;
2. без такого доступу – наприклад, через візуальне спостереження з повітря чи використання спеціальних дистанційних приладів [1, с. 279–280].

Аналізуючи ці думки, можна дійти висновку, що більшість сучасних визначень обшуку базуються на двох «китах»: по-перше, це елемент примусу, а по-друге – конкретна мета, яка, власне, і закріплена в нашому кримінальному процесуальному законодавстві.

Так само у навчальній літературі обшук визначається як слідча (розшукова) дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження житла чи іншого володіння особи, а також окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, зняття кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб [37, с. 389]. Подібне визначення пропонується і в науково-практичному коментарі до КПК України [41, с. 592]. І таке визначення, на нашу думку, цілком відповідає сутності та призначенню цієї слідчої (розшукової) дії.

Узагальнюючи, можна сказати, що обшук є однією з найважливіших слідчих (розшукових) дій, яка проводиться з метою виявлення доказів або інших важливих відомостей у межах кримінального провадження. Як правило, його здійснює слідчий або прокурор на підставі ухвали суду. Під час обшуку можуть обстеженню підлягають різні місця – від приміщень, транспортних засобів, земельних ділянок до особистих речей особи або ж – самої особи. Основне завдання цієї процедури – віднайти та зафіксувати інформацію, що може допомогти у розслідуванні обставин кримінального правопорушення, а також вилучити предмети, які можуть бути доказами чи мати важливе значення для справи.

Водночас можна помітити, що в наукових дослідженнях ця тема здебільшого розглядається з точки зору процесуальних аспектів – як правильно

має проходити обшук, які існують його види та коли він є правомірним. Проте, значно менше уваги приділяється саме розумінню суті цього поняття. Фактично, обшук – це не лише юридична процедура, а й важливий інструмент, який допомагає встановити істину у справі. Водночас, він може зачіпати права та свободи громадян, тому важливо, щоб він проводився за умов безумовного додержання вимог кримінального процесуального законодавства, без зловживань та з дотриманням усіх необхідних гарантій [106].

Визначення поняття «обшук» має включати не тільки його формальний процесуальний характер, але й зосереджуватися на його значенні в кримінальному провадженні. Це не просто перевірка певного місця чи людини, а цілий комплекс заходів, що допомагає отримати ключові докази та виявити обставини правопорушення. Не дарма обшук є одним із найбільш ефективних і водночас відповідальних інструментів у руках слідчих.

1.2. Правові та фактичні підстави проведення обшуку

У наукових колах питання обшуку, його правового регулювання та тактики проведення обговорюються постійно. Дослідники розглядають цю дію під різними кутами: залежно від об'єктів пошуку, місця проведення чи складу учасників. Проте, як показує практика, далеко не кожен обшук приносить очікуваний результат. І проблема тут часто не в тому, що речі чи документи не знайшли, а в тому, як саме проходив процес.

Як правило, це зумовлено порушенням процесуальних вимог, непрофесійністю дій тих осіб, які його проводили або яким доручалося проведення окремих дій тощо. На жаль, через банальну непрофесійність або ігнорування процесуальних норм результати обшуку можуть бути нівельовані в суді. Якщо протокол або вилучені докази визнають недопустимими, вся попередня робота слідства втрачає сенс. Тому надзвичайно важливо, щоб кожен крок правоохоронців базувався на чіткому дотриманні закону та вивірених тактиці [23, с. 318, 22].

Обшук, як і будь-яка слідча (розшукова) дія, може бути проведено лише за наявності достатніх для цього підстав, котрі визначені законом. За їх відсутності отримані докази будуть визнані такими, що отримані з порушенням установленого кримінальним процесуальним законодавством порядку, тобто здобуті незаконним шляхом [87].

Аналізуючи теоретичні напрацювання таких правників, як Є. Г. Коваленко, В. Т. Маляренко, М. А. Погорецький та Л. Д. Удалова, можна дійти висновку, що підстави для проведення обшуку традиційно поділяють на дві великі групи: юридичні та фактичні. [21, с. 301–302; 62, с. 399; 112, с. 49]

Якщо говорити про юридичну складову, то в професійній літературі під нею зазвичай розуміють:

1. законодавчу базу, яка взагалі дозволяє таку дію і визначає правила її виконання;
2. наявність у конкретної особи (слідчого, прокурора) офіційних повноважень вести це розслідування;
3. процесуальне рішення, оформлене відповідним документом, що дає «зелене світло» на обшук [21, с. 49; 27, с. 62].

Варто акцентувати на тому, що згідно з вимогами КПК України ключовим документом для проведення обшуку є ухвала слідчого судді. Вона виноситься місцевим загальним судом за місцем розташування органу розслідування [39].

Отже, саме ця ухвала є тим юридичним фундаментом, на якому тримається легітимність всього процесу.

На нашу думку, судовий контроль у цьому питанні – це не просто формальність, а життєво необхідний запобіжник. Така позиція повністю співзвучна з практикою ЄСПЛ. Зокрема, у справі «Класс та інші проти Німеччини» суд чітко зазначив, що будь-яке втручання влади у приватний простір має бути підконтрольним. Саме суд виступає тим незалежним арбітром, який гарантує, що права людини не будуть порушені без вагомих на те причин [93].

Важливим є також і той факт, що перш ніж йти до суду, слідчий має переконати у необхідності проведення обшуку прокурора. Як слушно зауважує О. Б. Комарницька, прокурор повинен критично оцінити:

1. Чи обґрунтовано наявність правової підстави проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи, приміщеннях підприємств, установ, організацій, на певній місцевості, особистого обшуку;

2. Чи визначено суб'єкта проведення обшуку, вірно визначено межі обшуку з огляду на особливості слідчої ситуації, особливості предметів пошуку та специфіку об'єктів обшуку;

3. Чи забезпечено організацію підготовки до проведення обшуку;

4. Чи оцінена можлива протидія проведенню обшуку, які ефективні шляхи її подолання;

5. Чи підготовлено та визначено особливості фіксації та засоби, які будуть застосовані для досягнення цілей обшуку [24, с. 119].

Для того, щоб отримати дозвіл на проведення обшуку і потім успішно його реалізувати, необхідно дотримуватися цілого ряду обов'язкових правил. В контексті даного питання можемо виокремити основні з них:

1. Суб'єкт звернення: Клопотання до суду подає слідчий (обов'язково за погодженням із прокурором) або сам прокурор.
2. Якість підготовки: Саме клопотання має суворо відповідати вимогам КПК, бути підкріпленим витягом з ЄРДР та доказами, що підтверджують необхідність обшуку.
3. Виконання: Проводити обшук може лише той слідчий або прокурор, який вказаний в ухвалі.
4. Одноразовість: Ухвала дає право зайти в приміщення лише один раз – «другої спроби» за тим самим документом закон не передбачає.
5. Захист інтересів: Особа, яка проводить обшук, зобов'язана подбати про присутність тих, чий права можуть бути зачеплені (власники, володільці).

6. Інформування: Учасникам мають не просто «показати папірець», а реально ознайомити з текстом ухвали, роз'яснити його зміст, а також їхні права та обов'язки.
7. Етика та мінімізація шкоди: Обшук варто проводити у час, який найменше порушує звичний ритм життя людини, якщо тільки це не зашкодить інтересам слідства.
8. Повага до особи: Особистий обшук має право проводити лише особа тієї ж статі, що й обшукуваний. Це базовий принцип поваги до гідності людини [39].

Якщо з юридичними підставами все більш-менш чітко, то питання визначення фактичних підстав для обшуку є значно складнішим і викликає чимало дискусій. Аналізуючи саму суть цієї категорії, варто звернути увагу на підхід, за якого фактичні підстави розглядаються як певне обґрунтоване припущення сторони обвинувачення. Це припущення не може бути безпідставним – воно має базуватися на ретельній оцінці вже встановлених обставин справи та сукупності доказів, які «вказують на можливість (ймовірність) досягнення мети цієї слідчої (розшукової) дії та визначають її як найдоцільніший і найефективніший спосіб виявлення та фіксації необхідних на даному етапі розслідування відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення» [106, с. 58]. На наш погляд, такий підхід є цілком логічним, адже обшук це завжди втручання, яке має бути виправданим. Слідчий повинен не просто сподіватися щось знайти, а мати реальні, логічно вибудовані підстави вважати, що саме цей захід буде найбільш дієвим у конкретній ситуації. Фактично, мова йде про баланс між наявними доказами та прогнозованим результатом, що і стає фундаментом для прийняття рішення про обшук.

Серед правників досить поширеною є точка зору, згідно з якою фактичне підґрунтя для обшуку зводиться до наявності обґрунтованих даних про перебування у певному місці чи в конкретної особи знарядь злочину, викраденого майна, цінностей або інших предметів і документів, що мають

значення для розслідування (зокрема й для забезпечення цивільного позову чи розшуку осіб) [5, с. 54; 25, с. 104–107; 41; 48, с. 292].

На наше переконання, такий підхід є дещо узагальненим. Його небезпека полягає в тому, що він дозволяє слідчому або прокурору при підготовці клопотання до суду обмежуватися досить поверхневими відомостями, не вдаючись у глибоку деталізацію обставин.

Натомість у юридичній літературі існують і більш ґрунтовні пропозиції щодо переліку фактичних підстав. Зокрема, науковці пропонують вважати підставами для обшуку підтверджені дані про те, що:

1. Факт вчинення кримінального правопорушення є встановленим;
2. Об'єкти, які планується знайти, дійсно мають значення для справи;
3. Інформація, що міститься в цих речах чи документах, реально може стати доказом у суді;
4. Шукані предмети або особи перебувають саме в тому приміщенні чи володінні, на обшук якого проситься дозвіл [41, с. 65].

Варто зупинитись детальніше на першому пункті – підтвердженні самого факту правопорушення. Вважаємо це критично важливим, особливо у провадженнях, де повідомлення про підозру ще нікому не вручене, а є лише певні припущення щодо причетності особи. Як зазначає Л. М. Перцова-Тодорова, саме з учиненням правопорушення пов'язують виникнення певних правовідносин, за результатами виникнення яких реалізується юридична відповідальність [61, с. 69]. Ми сповна підтримуємо зазначену думку, позаяк без належних аргументів про те, що кримінальне правопорушення дійсно мало місце, проведення обшуку виглядає сумнівним. Саме тому в клопотанні не можна обмежуватися формальностями – там має бути чіткий виклад обставин справи та правова кваліфікація. Більш того, ми абсолютно переконані, що детальний опис того, що саме мається на меті відшукати під час обшуку, є лакмусовим папірцем професійності слідства. Це прямо свідчить про реальну наявність підстав вважати, що правопорушення відбулося, реалістичність досягнення мети

обшуку, обізнаність сторони обвинувачення щодо зв'язку між конкретними речами та подією злочину (відповідно до вимог ст. 91 КПК України).

Під час підготовки клопотання про обшук не варто ставитися до викладу обставин як до формальності. Слідчому важливо чітко пояснити, чому конкретні предмети є цінними для справи, як саме вони пов'язані зі злочином і – що найголовніше – чому є підстави вважати, що вони знаходяться саме в цьому приміщенні.

На наше переконання, недостатньо просто перерахувати факти; їх потрібно належним чином підкріпити посиланнями на джерела. Це можуть бути дані з протоколів уже проведених слідчих дій, результати негласних слідчих (розшукових) дій або інші документи, здобуті законним шляхом під час здійснення досудового розслідування. Саме така доказова база робить клопотання переконливим для суду.

Відомості, які є підставами до проведення обшуку, можуть міститися в протоколах слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших документах, отриманих в установленій законом спосіб під час розслідування кримінального провадження [15].

Окрему увагу слід приділити обґрунтуванню того, чому отримати доступ до шуканих об'єктів іншим шляхом неможливо. Якщо слідство може здобути докази менш радикальним способом, ніж обшук, то втручання в приватний простір може бути визнане надмірним.

Така позиція повністю відповідає логіці ЄСПЛ. Наприклад, у справі «Баклі (Buckle) проти Сполученого Королівства» Суд наголосив, що національна судова влада має забезпечити справедливий процес прийняття рішення про втручання. Це означає, що інтереси особи, гарантовані статтею 8 Конвенції (право на повагу до приватного життя), повинні поважатися, а саме втручання має бути пропорційним і належним чином аргументованим [65].

Водночас ми повинні бути реалістами. Обшук за своєю природою часто базується на ймовірнісному знанні про певні обставини. Тому його варто розглядати не лише як спосіб вилучення вже відомого, а й як ефективний засіб

для отримання абсолютно нових доказів або перевірки тих даних, які вже є в розпорядженні слідства [106, с. 57–58].

Також ми погоджуємося із думкою В. В. Лисенка, який зауважує, що у формулюванні змісту клопотання важливо обґрунтувати, чому неможливо добровільно отримати речі та документи шляхом отримання тимчасового доступу до речей і документів або відомостей, що можуть у них міститися. Також має бути додаткового обґрунтовано, що шляхом проведення інших слідчих (розшукових) дій не можна вирішити завдання кримінального провадження, окрім як за винятком проведення обшуку. Окрім цього, до клопотання мають додаватися оригінали чи копії документів або інших матеріалів, котрими прокурор, слідчий чи дізнавач обґрунтовує доводи, викладені у клопотанні (про наявність у власності житла, автомобіля тощо), а також надати витяг з ЄРДР, котрий засвідчує факт реєстрації відомостей про кримінальне правопорушення та повноваження відповідних суб'єктів [45, с. 253]. Як зазначає автор, «поширеними в судовій практиці є випадки повернення для доопрацювання клопотання слідчого, прокурора про надання дозволу на проведення обшуку через неякісну їх підготовку. Судова практика знайшла форму вирішення таких ситуацій через надання слідчим чи прокурором заяви про повернення клопотання у зв'язку з необхідністю його доопрацювання, оскільки, відповідно до положень ч.6 ст.234 КПК України, у разі відмови в задоволенні, клопотання про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи слідчий, прокурор не має права повторно звертатися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на обшук того самого житла чи іншого володіння особи, якщо в клопотанні не зазначені нові обставини, які не розглядалися слідчим суддею» [45, с. 253].

Приймаючи рішення про проведення тієї чи іншої процесуальної дії, особливо такої дискусійної, як обшук, сучасна юридична думка все частіше звертається до тесту на пропорційність. Г. Ю. Юдківська пропонує розглядати цей тест через призму трьох обов'язкових елементів:

1. належність (ми маємо бути впевнені, що обраний спосіб (у нашому випадку – обшук) дійсно здатний забезпечити досягнення поставленої мети);
2. необхідність (слід переконатися, що обраний захід є «найменшим злом», тобто він спричиняє мінімально можливе втручання в права особи порівняно з іншими варіантами);
3. розумність (це певний баланс, де очікуваний результат від обшуку має бути вагомішим за шкоду від обмеження прав людини) [128, с. 118].

Цікавим є те, як цю абстрактну формулу адаптує до специфіки обшуку І.

В. Гловюк. Вчена пропонує наповнити кожен елемент конкретним змістом:

1. Належність тут виступає як реальна можливість досягти мети обшуку у конкретній ситуації.
2. Необхідність вимагає від слідства чіткого обґрунтування: чому саме обшук буде найбільш ефективним для пошуку речей, документів чи людей.
3. Пропорційність (розумність) стає своєрідними «вагами». На одній шальці – втручання у приватне та сімейне життя, а на іншій – потенційна користь для розслідування. Саме цей критерій вимагає від правоохоронців максимально конкретизувати межі обшуку та скласти детальний перелік того, що планується знайти [38, с. 22–23, 25].

Ми повністю поділяємо позиції авторок і вважаємо, що використання такої трикомпонентної формули має стати золотим стандартом. Це дозволяє уникнути суб'єктивізму та гарантує, що обшук не перетвориться на інструмент необґрунтованого тиску. Якщо слідчий навчиться «проганяти» кожне своє клопотання через цей фільтр, якість досудового розслідування та рівень захисту прав громадян значно зростуть.

Водночас, попри беззаперечну важливість судового контролю, наше процесуальне право залишає місце для маневру – існують специфічні ситуації, коли правоохоронці можуть зайти в житло без попереднього схвалення судді.

Однак тут ми стикаємося з серйозною проблемою. На думку багатьох дослідників, чинні норми ст. 233 КПК України щодо правил такого проникнення

є доволі розмитими та подекуди непередбачуваними [53, 27, с. 69]. Питання обмеження недоторканності житла завжди було дискусійною темою для вітчизняних науковців, і практика це лише підтверджує.

Якщо розібрати ст. 233 КПК на деталі, то закон пропонує нам два основні шляхи (підстави) для дій:

1. Або добровільна згода власника приміщення, або наявність ухвали слідчого судді (ч. 1 ст. 233 КПК);
2. Екстрений випадок, коли потрібно рятувати життя чи майно або ж «по гарячих слідах» наздоганяти підозрюваного (ч. 3 ст. 233 КПК) [53].

Здавалося б, усе просто, але виникає цілком логічне запитання: а як саме діяти слідчому чи прокурору? «Чи потрібно отримати або згоду власника домоволодіння, або ухвалу слідчого судді після проникнення до житла чи іншого володіння особи?»; «Чи завжди необхідно отримувати ухвалу слідчого судді?» [53, 27, с. 71].

Цікаво, що навіть суди не мають єдиної думки. Наприклад, апеляційний суд Львівської області не побачив порушень у протоколі огляду, оскільки власник сам пустив правоохоронців у дім [114]. А от апеляційний суд Херсонської області в аналогічній ситуації став на інший бік, визнавши дії суду першої інстанції помилковими, попри наявність дозволу від власниці [115].

На нашу думку, така неоднозначна судова практика свідчить про те, що проблема значно глибша, ніж здається. Вона не вичерпується лише статтею 233 КПК, а тягне за собою цілий вузол взаємопов'язаних норм (ст.ст. 13, 234, 237 КПК) [53].

Природно, що такий законодавчий хаос породжує суперечки і в науці. В. Я. Тацій та ряд науковців впевнені, що частини 1 та 3 статті 233 КПК України мають абсолютно різну природу. Вони вважають, що перша частина дозволяє заходити в житло задля збору доказів («допит у житлі, слідчий експеримент, освідування особи, обшук, огляд»), тоді як третя – це суто «рятувальна операція» для захисту життя чи затримання злочинця [40, с. 589–591].

Іншої точки зору притримуються Н.О. Марчук, В.В. Касько, Р.О. Куйбіда, М. І. Хавронюк, які вважають, переконані, що обидві частини мають спільний корінь – необхідність здобуття доказів [50, с. 119].

Цієї ж логіки притримується і О. В. Капліна, оскільки положення ст. 233 КПК України нею також пов'язане з необхідністю отримати докази у справі [16, с. 16].

Водночас В. Г. Гончаренко, М. Є. Шумило та В. Т. Нор роблять акцент суто на критичних ситуаціях: «невідкладний випадок, пов'язаний з урятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину» [27, с. 73, 42, с. 516–517].

Для вирішення існуючих проблем у частині підстав проникнення у житло чи інше володіння особи слід звернути увагу на сталу практику Європейського суду з прав людини за ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод («Право на повагу до приватного і сімейного життя»), де неодноразово наголошувалося, що при правомірному обмеженні права на приватне і сімейне життя, порушення недоторканності житла, важливо переслідувати правомірну мету, щоб це було необхідним у демократичному суспільстві [2, с. 99].

Слушною, як на нашу думку, є пропозиція Л. О. Неводничої. Вона пропонує внести ясність у законодавство, додавши до ст. 233 КПК наступне положення: «Проникнення у житло чи інше володіння особи дозволяється також у випадках, коли наявна необхідність виявити і вилучити речі та документи, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні, а зволікання з їх отриманням може призвести до їхньої подальшої втрати, знищення чи пошкодження. За таких обставин, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, після завершення цих дій має негайно звернутися до слідчого судді в порядку ст.ст. 234, 237 КПК України» [53, с. 116]. Така зміна могла б стати тим самим запобіжником, якого так бракує нашому правосуддю сьогодні.

1.3. Види обшуку

Варто зауважити, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не містить окремої статті, яка б чітко перелічувала всі види обшуку. Проте, аналізуючи сам текст закону, ми бачимо, що законодавець використовує різні термінологічні конструкції, як-от «обшук, «обшук житла чи іншого володіння особи» та «обшук особи» [39]. Спираючись на ці норми, можна виділити три базові категорії обшуку залежно від об'єкта:

1. Обшук безпосередньо житла;
2. Обшук іншого володіння особи;
3. Особистий обшук.

Хоча законодавчий поділ здається вичерпним, на практиці все набагато складніше. Життя підкидає ситуації, які важко втиснути у три рядки кодексу. Саме тому в юридичній літературі науковці намагаються деталізувати цю класифікацію, щоб практикам було простіше орієнтуватися.

Наприклад, А. Я. Хитра та І. І. Татарин пропонують значно ширший перелік різновидів обшуку, виокремлюючи такі позиції:

1. «обшук житлових приміщень (житлових будинків, котеджів, квартир, замків, кімнат у гуртожитку, постійних чи тимчасових житлових помешкань, у тому числі і в готелі чи іншому місці, включаючи туристичний намет на лоні природи);
2. обшук іншого володіння особи (дачної будівлі, гаража, яхти, літака, автомобіля, магазину, кав'ярні, кіоску, саду, городу, подвір'я, ферми, земельної ділянки чи угіддя тощо);
3. обшук службових та інших приміщень (складських, службових і виробничих приміщень, підприємств, установ, організацій та інших сховищ);
4. обшук території (земельної ділянки, саду, городу тощо);
5. обшук особи (особистий обшук)» [122, с. 159; 22, с. 131].

Така деталізація видається дуже доречною. Вона показує, що поняття «житло» чи «володіння» в контексті обшуку – це не просто чотири стіни, а будь-який простір, де людина має право на приватність. Навіть згаданий авторами «туристичний намет» підпадає під захист закону, і це важливо розуміти для забезпечення прав учасників провадження.

Досліджуючи питання об'єктів обшуку, цікаво поглянути на досвід інших країн. Наприклад, у Бельгії законодавство чітко розрізняє обшуки у приватних домоволодіннях та у громадських місцях. Цікавою особливістю є те, що для перевірки громадського місця бельгійській поліції достатньо припису прокурора. Більше того, якщо підозрюваного затримали безпосередньо на місці злочину («на гарячому»), поліція або прокурор мають право провести обшук невідкладно, не чекаючи судового наказу [55, с. 187].

Схожий підхід ми бачимо і у Великобританії. Там поліцейські наділені повноваженнями обшукувати осіб у громадських місцях. Окрім цього, закон дозволяє правоохоронцям входити в такі приміщення для проведення обшуку, якщо є обґрунтована підозра, що саме там приховано предмет пошуку [56, с. 75].

Що стосується українського законодавства, то у нас немає прямої вказівки на таку категорію, як «обшук у громадському місці». Проте, на нашу думку, це не означає процесуального вакууму. Якщо особу затримують у публічному місці (наприклад, у парку чи торговому центрі), проведення особистого обшуку є цілком законним і логічним кроком [110, с. 505].

Вважаємо, що така практика є абсолютно виправданою з точки зору безпеки. У момент затримання критично важливо миттєво вилучити у особи зброю, засоби вчинення злочину або інші докази, які вона може спробувати знищити чи використати проти оточуючих. Отже, хоча термін «громадське місце» у контексті обшуку в нашому КПК не акцентований, фактично така діяльність охоплюється процедурою затримання та особистого обшуку.

Аналізуючи сучасні законодавчі реалії України, О. С. Смірнов пропонує розподіляти обшуки за об'єктом їх проведення на три ключові типи:

1. обшук житла або іншого володіння особи;

2. обшук особи (особистий обшук);
3. обшук приміщення, ділянок місцевості інших об'єктів, що не належать до житла, іншого володіння особи [106, с. 50].

Крім того, науковець виділяє види обшуку, спираючись на фактичні підстави для їх початку:

1. «невідкладний обшук (у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення);
2. обшук, що проводиться за достатніх підстав вважати можливість досягнення мети обшуку (з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб)» [106, с. 51].

Варто акцентувати, що навіть «екстрений» формат обшуку не дає правоохоронцям карт-бланш. Слідчий має чітко розуміти, що врятування життя чи переслідування підозрюваного – це реальні обставини, а не просто зручне формулювання. Як свідчить актуальна судова практика, якщо цілі не були належним чином обґрунтовані, слідчі судді принципово відмовляють у легалізації такого обшуку «постфактум» (ч. 3 ст. 233 КПК України) [119].

Також О. С. Смірнов диференціює обшуки за метою пошуку, виокремлюючи:

1. ті, що спрямовані на встановлення місцезнаходження осіб;
2. ті, що проводяться для вилучення традиційних речових доказів та паперових документів;
3. ті, що орієнтовані на пошук електронних доказів (цифрова інформація, носії тощо) [106, с. 53].

В юридичній літературі ми також зустрічаємо поділ за «історією» обстеження об'єкта (первинний, повторний або додатковий) та за способом організації – одиничні чи групові [34, с. 329].

Окремої уваги заслуговує категорія групового обшуку. Під ним науковці розуміють «комплекс одночасних обшуків, які проводяться в одному кримінальному провадженні, але у різних осіб і в різних місцях і не є однією слідчою (розшуковою) дією. Груповий обшук є тактичною операцією, яка являє собою систему однойменних слідчих (розшукових) дій у межах одного кримінального провадження, об'єднаний одним тактичним завданням. Він проводиться в разі необхідності обшукати:

1. декілька різних місць, що є у володінні або віданні однієї особи (наприклад, службовий кабінет, квартира й дача підозрюваного);
2. декілька підозрюваних в одному кримінальному провадженні;
3. підозрюваного та його родичів або знайомих, що проживають окремо від нього, коли є підстави вважати, що в їхньому житлі або володінні приховано предмети, які мають значення для кримінального провадження.

Для проведення групового обшуку, як продовжують згадані автори, особливо важливими є одночасність та узгодженість дій усіх учасників слідчої (розшукової) дії. Тактично правильно проведений обшук позбавляє зацікавлених осіб можливості встановити зв'язок і попередити одна одну, сховатися або заховати предмети, що викривають злочинця» [34, с. 330]. Тільки за умови ідеальної синхронізації та узгодженості дій усіх груп можна досягти ефекту несподіваності та не дати фігурантам знищити важливі докази.

Цікавий та ґрунтовний підхід до систематизації обшуків пропонує авторський колектив Львівського державного університету внутрішніх справ. У своїх працях дослідники виокремлюють види цієї слідчої дії за кількома ключовими критеріями:

- 1) за обсягом обстеження об'єктів обшуку:
 - основний, що полягає в обстеженні всіх складових об'єкту обшуку;

- додатковий, який проводиться через недосконалість проведення попереднього обшуку або не проведенні обшуку окремих складових приміщення під час первинного обшуку;

2) за послідовністю:

- первинний;
- повторний, коли вдруге (за новою ухвалою) наново проводиться обшук відповідного об'єкту, що зумовлений недостатньою ефективністю первинного обшуку чи з тактичних міркувань;

3) за одночасністю:

- одиночний;
- груповий;

4) за кількістю слідчих, котрі беруть участь у проведенні слідчої (розшукової) дії:

- одним слідчим;
- групою слідчих;

5) за характером предметів пошуку, які має бути виявлено:

- предметів, котрі можуть бути визнані речовими (або письмовими) доказами або знарядь і засобів учинення кримінального правопорушення, предметів, що зберегли на собі сліди вчинення кримінального правопорушення, інших предметів, котрі перебувають у певному зв'язку із кримінальним правопорушенням, різних документів, предметів, що заборонені до обігу або обіг яких обмежено, речей та цінностей, що здобуті злочинним шляхом;
- майна та цінностей підозрюваного задля забезпечення цивільного позову або їх конфіскації;
- трупів або частин розчленованого трупа;
- розшукуваних осіб [13, с. 285–286].

Підсумовуючи розгляд класифікації обшуку в кримінальному провадженні, варто зазначити, що таке розмаїття наукових підходів не є випадковим. Воно відображає багатогранність цієї слідчої дії та складність завдань, які постають перед стороною обвинувачення. На наш погляд, розуміння специфіки кожного виду обшуку – чи то за об'єктом, чи то за тактикою проведення – дозволяє слідчому не просто «виконувати процедуру», а свідомо обирати найбільш ефективний інструментарій для кожного конкретного випадку.

На наше переконання, чітке розмежування видів обшуку має не лише теоретичне, а й глибоке практичне значення. Це фундамент для правильного обґрунтування клопотання перед слідчим суддею та записка дотримання прав учасників провадження. Зрештою, чим детальніше ми класифікуємо обшук на етапі підготовки, тим менше шансів на процесуальні помилки, які в майбутньому можуть поставити під сумнів допустимість здобутих доказів. Можна сказати, що наукова класифікація виступає своєрідним орієнтиром, що допомагає збалансувати ефективність розслідування з непорушністю конституційних гарантій особи.

* * *

Можна впевнено сказати, що обшук є однією з найбільш суперечливих і водночас незамінних у кримінальному процесі. Як бачимо, обшук не можна сприймати лише як технічну процедуру чи формальний перегляд речей. Насправді це складний психолого-правовий інструмент, де держава в особі правоохоронних органів, заради безпеки суспільства, змушена втручатися у найпотаємніше – приватний простір людини. Саме тому наріжним каменем будь-якого визначення обшуку сьогодні є не стільки сам факт пошуку доказів, скільки баланс між ефективністю розслідування та повагою до людської гідності.

Фундаментом успішного обшуку є його ґрунтовна підготовка, яка базується на поєднанні чітких юридичних та фактичних підстав. Ухвала слідчого

судді тут виступає не просто «дозволом на вхід», а реальним запобіжником проти свавілля. Проте сама по собі ухвала не гарантує якості, якщо слідчий не зміг наповнити її фактичним змістом: чітким обґрунтуванням того, що саме він шукає і чому це неможливо здобути іншим, менш радикальним шляхом. Вивчення позицій ЄСПЛ та сучасних тестів на пропорційність лише підтверджує той факт, що сьогодні професійність правоохоронця вимірюється здатністю довести, що обшук був «крайнім заходом», а не просто зручним способом тиску.

Нарешті, розгляд чисельних класифікацій обшуку – від об'єкта проведення до тактичної організації – дозволяє побачити реальну масштабність цієї дії. Ми з'ясували, що розуміння видів обшуку (чи то невідкладного, чи то складного групового) має критичне практичне значення. Це допомагає слідчому ще на етапі планування передбачити можливі ризики та обрати таку тактичну модель, яка б не дала фігурантам шансу знищити докази, але при цьому встояла б перед критикою та оцінкою суду. Відтак, наукова теорія в цьому питанні слугує не просто для наповнення підручників, а стає живим орієнтиром, який допомагає отримати допустимі докази та зберегти законність усього розслідування.

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

2.1. Повноваження та процесуальні обов'язки слідчого і прокурора

Реалізація завдань кримінального провадження неминуче пов'язана з тим, що слідчий, прокурор або суддя застосовують заходи, які певною мірою обмежують права і свободи суб'єктів, залучених до процесу. Оскільки обшук є однією з найбільш втручальних слідчих дій, аналіз повноважень його учасників варто розпочати саме зі слідчого.

На слідчого покладається фундаментальний обов'язок щодо провадження процесуальних дій та розслідування правопорушень. Його діяльність має чіткий публічно-правовий характер, адже він виступає від імені держави, будучи наділеним відповідними владними повноваженнями. Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України, слідчий – це службова особа широкого кола органів (Національної поліції, СБУ, ДБР, БЕБ, НАБУ), яка уповноважена в межах своєї компетенції здійснювати досудове розслідування [39].

Зокрема, у ч. 2 ст. 40 КПК України сказано, що слідчий уповноважений проводити СРД у випадках, встановлених КПК України; доручати проведення СРД відповідним оперативним підрозділам; звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про проведення СРД; приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України; здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України [39, 26, с. 125]. Таким чином, обшук виступає для слідчого одним із основних інструментів для виявлення, фіксації та перевірки доказів у провадженні. Однак легітимність цієї дії напряму залежить від дотримання фактичних та правових підстав, визначених ч. 1 ст. 233 КПК України. На нашу думку, саме ретельна підготовка цих підстав є запорукою того, що мета обшуку буде досягнута, а права особи не будуть порушені безпідставно.

Процедурно проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи вимагає отримання ухвали слідчого судді. Цьому етапу передують підготовка

клопотання, де на перший план виходить постать прокурора. Клопотання слідчого має бути обов'язково погоджене прокурором – процесуальним керівником, або ж воно може бути складене прокурором особисто (ст. 234 КПК України).

Це дає прокурору реальний механізм контролю: він може безпосередньо перевіряти законність підстав для обшуку або самостійно їх обґрунтовувати перед судом. Як зазначає В. Юрчишин, прокурор як керівник розслідування має широкі можливості: він може не лише погоджувати дії слідчого, а й самостійно проводити обшук, брати у ньому участь або надавати обов'язкові до виконання вказівки щодо його тактики [129, с. 47]. Отже, законодавча конструкція ч. 3 ст. 234 КПК України чітко визначає дуалізм ініціативи: або слідчий за погодженням з прокурором, або сам прокурор звертається до слідчого судді. Це підкреслює солідарну відповідальність сторони обвинувачення за обґрунтованість втручання у приватне життя особи під час обшуку.

Аналіз норм ст.ст. 234, 235 КПК України дозволяє констатувати, що законодавець передбачив лише два варіанти фіналу розгляду клопотання про обшук: повна відмова у задоволенні такого клопотання або надання дозволу [39]. Така безальтернативна структура норм, на нашу думку, виступає потужним стимулом для сторони обвинувачення готувати клопотання максимально високого рівня якості.

Чинний КПК України чітко окреслює коло суб'єктів, відповідальних за виконання ухвали про обшук, прямо вказуючи на слідчого або прокурора (ч. 1 ст. 236 КПК).

Цікавими у цьому контексті є дані емпіричних досліджень. Згідно з анкетуванням, проведеним М. В. Комаровою, переважна більшість обшуків (91 %) проводиться особисто слідчими. При цьому у 100 % випадків слідчі залучають до дії інших учасників, що демонструє командний характер цієї слідчої дії. Статистика залучення виглядає наступним чином:

1. оперативні підрозділи – 18 %;
2. підозрювані – 31 %;

3. захисники – 29 %;
4. потерпілі або їх представники – 9 %;
5. інші учасники – 13 % [27].

Втім, на наш погляд, цифра у 18% щодо залучення оперативників виглядає сумнівною і навряд чи відображає реальний стан справ. Практичний досвід свідчить, що оперативний супровід присутній майже під час кожного обшуку, особливо коли йдеться про ризик протидії чи необхідність технічної допомоги.

Щодо ролі прокурорів, то вони самостійно проводять обшук лише у 7 % випадків, тоді як у 14 % – беруть у ньому безпосередню участь, залишаючи основну масу технічної та процесуальної роботи (79 %) на слідчих [27].

На підставі комплексного аналізу норм КПК ми можемо систематизувати ключові повноваження слідчого, які визначають його діяльність під час обшуку:

1. Суб'єктність: Слідчий уповноважений проводити обшук особисто або, за потреби, залучати оперативні підрозділи та інших учасників для забезпечення ефективності дії.
2. Забезпечення прав: Він зобов'язаний вживати заходів для присутності осіб, чий інтереси можуть бути зачеплені, та залучати не менше двох незаінтересованих осіб (понятих).
3. Експертна підтримка: Слідчий має право залучати спеціалістів для отримання консультацій або технічної допомоги (від зйомки до відбору зразків).
4. Процесуальний інструктаж: Перед початком обшуку слідчий зобов'язаний роз'яснити всім присутнім їхні права, обов'язки та юридичну відповідальність (згідно з ч. 3, 6, 7 ст. 223 КПК).
5. Тактичне управління: Саме слідчий приймає рішення про час і місце проведення дії, а також має право проводити обшук на території поза межами своєї основної юрисдикції.
6. Об'єктивність: Надзвичайно важливою є вимога ч. 5 ст. 223 КПК – якщо в ході обшуку виявлено докази невинуватості особи, слідчий зобов'язаний

зафіксувати їх у повному обсязі та надати суду. На наш погляд, це ключовий прояв принципу неупередженості розслідування.

7. Документування та фіксація: Слідчий самостійно складає протокол, забезпечує належне пакування вилучених об'єктів та, що важливо, забезпечує обов'язкову безперервну відеофіксацію.
8. Майнова відповідальність: У разі відсутності володільця приміщення, слідчий несе відповідальність за збереження майна та обмеження доступу до нього сторонніх осіб після завершення дії.

Відтак, можна стверджувати, що процесуальна фігура слідчого під час обшуку є центральною: він не лише здійснює пошукові дії, а й виступає гарантом дотримання законності, на якого покладено обов'язок балансувати між інтересами розслідування та правами людини. [26, с. 127-128].

Варто зауважити, що наведений вище перелік повноважень слідчого є ідентичним і для прокурора, якщо останній приймає рішення про самостійне проведення обшуку. Однак, аналізуючи комплекс норм, що регламентують взаємодію слідчого, прокурора, керівника органу розслідування та слідчого судді, ми приходимо до неоднозначного висновку. Попри те, що ч. 5 ст. 40 КПК України де-юре закріплює процесуальну самостійність слідчого, де-факто майже кожен його крок обмежений впливом або необхідністю погодження з боку інших службових осіб.

На мою думку, питання реальної самостійності слідчого сьогодні є досить болючим. Чи дійсно слідчий є автономною фігурою, чи він перетворився на технічного виконавця волі прокурора? На папері КПК дає йому статус, але на практиці система стримувань та противаг часто схиляється до надмірного контролю, що нівелює особисту ініціативу та відповідальність слідчого.

У цьому контексті надзвичайно влучним є дослідження О. О. Кіпера, який розглядає процесуальну самостійність не як абстракцію, а як право слідчого активно захищати свою позицію. На його думку, інструментами такого захисту є:

1. Оскарження рішень чи бездіяльності прокурора (ст. 311 КПК);

2. Звернення до керівника органу досудового розслідування у випадках, коли прокурор безпідставно відмовляє у погодженні клопотання до суду [18, с. 10].

Розкриваючи зміст самостійності слідчого, О. О. Кіпер виділяє низку фундаментальних елементів: від права оцінювати докази за внутрішнім переконанням до повноваження самостійно визначати напрями розслідування та нести за них повну відповідальність [18, с. 14-15].

Ми повністю солідарні з тими процесуалістами, які вважають, що зміцнення статусу слідчого є не просто «реформою заради реформи», а єдиною гарантією виконання завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК). Як вірно зауважує О. О. Кіпер, самостійність – це засіб реалізації принципу всебічного та неупередженого встановлення обставин справи, де слідчий може діяти на підставі закону та власного переконання, за винятком тих випадків, де пряма санкція прокурора чи судді є невід’ємною вимогою закону [18, с. 14].

Паралельно з цим, не можна применшувати роль прокурора, який є активним суб’єктом, покликаним забезпечувати законність усіх процесуальних дій, а також стежити за недопущенням необґрунтованих обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина [111].

М. І. Смирнов слушно розділяє діяльність прокурора на два вектори: нагляд (запобігання та усунення порушень закону, забезпечення законності) та процесуальне керівництво (забезпечення швидкого та повного розслідування). [105, с. 134].

Погоджуємося також з думкою О. Торяника, що нагляд прокурора за проведенням слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку, – це не просто пасивне спостереження. Це активна діяльність із виявлення порушень ще на етапі прийняття рішення про обшук та реагування на них. Саме така кваліфікована взаємодія прокурора та слідчого, де нагляд не перетворюється на тиск, а керівництво – на підміну функцій, є запорукою ефективного досудового розслідування [113, с. 121-122].

Розглядаючи процесуальний статус прокурора, важливо розібратися у співвідношенні понять «процесуальне керівництво» та «нагляд за додержанням законів». Як зазначає В. Бабкова, ці категорії мають єдину цільову спрямованість – забезпечення суворого дотримання законності та правильного застосування матеріального права. Проте їх внутрішня природа є багатогранною.

По-перше, процесуальне керівництво є певним інструментарієм прокурора, який дозволяє йому не просто спостерігати, а активно впливати на хід розслідування, зокрема через скасування незаконних рішень слідчого.

По-друге, керівництво можна розглядати як форму реалізації наглядової функції, де прокурор забезпечує відповідність дій апарату досудового розслідування завданням, визначеним у ст. 2 КПК України [3, с. 71].

У сучасних реаліях перед прокурором стоїть гостре питання забезпечення збирання саме допустимих доказів. Оскільки обшук залишається одним із найпоширеніших засобів отримання доказової бази, прокурор у процесі його організації виконує складне подвійне завдання. З одного боку, він має гарантувати непорушність прав і свобод людини, а з іншого забезпечити ефективне досягнення мети слідства.

На нашу думку, саме в цій точці прокурор виступає арбітром, який повинен знайти крихкий баланс між публічним інтересом держави та приватним інтересом особи. Однак, як слушно зауважує О. В. Керевич, положення КПК подекуди є занадто гнучкими, що дозволяє по-різному тлумачити одні й ті самі норми [17]. Щоб мінімізувати ризики, прокурору в межах свого «подвійного завдання» необхідно чітко контролювати такі аспекти обшуку:

1. Законність правової підстави (ухвали чи невідкладності дії).
2. Належність суб'єкта проведення.
3. Якість підготовчих заходів та чітке визначення меж обшуку.
4. Об'єкти та цілі пошуку, а також способи фіксації результатів.

В наукових колах також тривають дискусії щодо того, де закінчується нагляд і починається безпосереднє втручання в роботу слідчого. М. В. Комарова підкреслює, що під час проведення невідкладних слідчих дій на перший план

виходить саме процесуальне керівництво, оскільки прокурор змушений брати на себе координаційну роль у динамічному процесі розслідування [28].

Під процесуальним керівництвом ми розуміємо не лише нагляд, а системну організацію досудового розслідування: визначення його стратегічних напрямів, координацію дій та створення умов для ефективної роботи слідчих [41, с. 120].

Цілком слушною є позиція В. М. Юрчишина, який розмежовує внутрішні управлінські повноваження прокурора та його специфічні кримінально-процесуальні повноваження владно-розпорядчого характеру, закріплені ст. 36 КПК України. Це керівництво особливого типу – воно реалізується виключно в межах кримінального провадження і спрямоване на отримання легітимного результату, який встоїть перед судом [129, с. 28].

Таким чином, прокурор під час обшуку – це не просто «контролер за паперами», а активний керівник, чия владна воля та професійний нагляд визначають долю майбутніх доказів у справі.

2.2. Процесуальний порядок виконання ухвали про дозвіл на обшук

Згідно з частинами 2 і 3 статті 234 КПК України, обшук проводиться лише за наявності відповідного рішення слідчого судді. Виняток становлять лише випадки, передбачені частиною 3 статті 233 КПК України, що дозволяють слідчому або прокурору невідкладне проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді у разі врятування життя людей та майна чи безпосереднього переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення.

Частиною 1 ст. 236 КПК України передбачено, що ухвала про обшук може бути виконана слідчим чи прокурором.

Водночас у п. 5 ст. 36 КПК України передбачено повноваження прокурора доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам, а відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України слідчий уповноважений доручати проведення слідчих

(розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам, п. 3 ч. 2 ст. 40-1 КПК України наділяє дізнавача повноваженнями доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених КПК України, відповідним оперативним підрозділам. Уже у наведених нормах спостерігається недосконалість законодавчої техніки, адже щодо повноважень прокурора та слідчого доручати СРД та НСРД міститься одне формулювання, а для повноважень дізнавача воно доповнюється формулюванням «у випадках, установлених цим Кодексом» [39].

Крім того, у ч. 1 ст. 236 КПК України зазначається, що ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором.

Таким чином, постає логічне питання: чи може бути проведений обшук за дорученням слідчого, прокурора, дізнавача працівниками відповідних оперативних підрозділів [106] ?

Питання повноважень в частині проведення обшуку працівниками оперативних підрозділів за дорученням стало предметом розгляду ККС ВС у справі № 663/820/15-к (постанова від 06.12.2021 року). Відповідно до матеріалів справи колегія суддів ККС ВС зазначила, що у цій конкретному випадку однією з підстав визнання недопустимим результатів обшуку було те, що він був проведений оперативним працівником за дорученням слідчого [74]. Зазначений висновок узгоджувався з висновком, викладеним у постанові колегії суддів Другої судової палати ККС від 29 січня 2019 року у справі № 466/896/17 за подібними обставинами справи. У мотивувальній частині постанови ККС ВС звернув увагу на наступне: «Попри загальну норму про те, що оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі

(розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (ч. 1 ст. 41 КПК України), ч. 1 ст. 236 КПК України закріпила норму, що ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором, винятків для оперативних підрозділів не передбачено. В жодній іншій статті КПК України, яка стосується порядку проведення слідчих (розшукових) дій, аналогічної норми немає.

Отже, системний аналіз п. 3 ч. 2 ст. 40, ст. 235, ст. 236 КПК України дозволяє зробити висновок про те, що виконання ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи покладається особисто на слідчого чи прокурора і не може бути доручене відповідним оперативним підрозділам» [67, 106].

Відтак, слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, а в подальшому той же слідчий або прокурор виконують таку ухвалу.

Власне, саме клопотання має чітко визначену структуру та складається з трьох частин.

У вступній частині містяться відомості про узгодження подання з прокурором, а також дані щодо особи, яка ініціює звернення: її посада, звання, прізвище, ім'я, по батькові, а також час і місце оформлення документа. Окрім цього, вказується назва кримінального провадження та його реєстраційний номер.

Описова частина містить короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого ініціюється обшук. Також тут зазначається правова кваліфікація діяння відповідно до статті Кримінального кодексу України, обґрунтування необхідності проведення обшуку, його цілі та точна адреса приміщення чи ділянки, яку планується оглянути. Обов'язково

вказується інформація про власника або фактичного користувача цього приміщення, їх процесуальний статус у справі. Якщо обшук планується у службовому приміщенні, додаються відомості про підприємство, його адресу та власника. Також у цій частині описується перелік предметів і документів, які слід відшукати, та, у разі необхідності, дані про осіб, які підлягають обшуку.

У резолютивній частині зазначається безпосереднє рішення слідчого щодо звернення до суду із клопотанням про проведення обшуку. Тут містяться відомості про суд, до якого подається звернення, характеристика об'єктів, які підлягають обшуку, та підпис уповноваженої особи. Окрім самого клопотання, слідчий або прокурор зобов'язані додати копії чи оригінали документів, що підтверджують обґрунтованість звернення, а також витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань [39].

Якщо клопотання стосується повторного обшуку, підстави для його проведення мають бути відмінними від тих, що були наведені раніше. Нові аргументи можуть доповнювати вже розглянуті або ґрунтуватися на обставинах, які стали відомі слідчому чи прокурору після первинного обшуку. При підготовці клопотання слідчий або прокурор повинні ретельно відбирати документи й матеріали, які його обґрунтовують, щоб уникнути зайвої або нерелевантної інформації, яка може затримати процес судового розгляду.

Суд розглядає клопотання в день його надходження за участю слідчого або прокурора. Слідчий суддя може відмовити у його задоволенні, якщо не буде достатніх доказів того, що:

1. мало місце кримінальне правопорушення;
2. речі або документи, що підлягають вилученню, мають значення для розслідування;
3. інформація в цих речах і документах може бути доказовою в суді;
4. зазначені предмети або особи справді знаходяться у приміщенні, яке планується обшукати.

Кримінально-процесуальний кодекс передбачає, що слідчі дії, включаючи обшук, не можуть проводитися в нічний час (з 22:00 до 06:00), за винятком

випадків, коли затримка може призвести до втрати доказів або втечі підозрюваного. Проведення обшуку повинно здійснюватися у спосіб, що завдає мінімальної шкоди звичайному розпорядку особи, яка є власником або користувачем приміщення, якщо лише така обережність не суперечить цілям обшуку [39].

Процесуальний порядок отримання дозволу на обшук є важливим механізмом забезпечення законності та дотримання прав громадян у кримінальному провадженні. Він передбачає чітку процедуру подання клопотання, його зміст і документальне обґрунтування. Наявність достатніх підстав є ключовим фактором у прийнятті судом позитивного рішення щодо проведення цієї слідчої дії.

Слідчі та прокурори повинні відповідально підходити до підготовки матеріалів, що обґрунтовують необхідність обшуку, уникаючи зайвих або нерелевантних доказів. Суд, у свою чергу, має ретельно аналізувати всі представлені обставини, щоб забезпечити законність втручання у приватне життя осіб.

Як ми вже зазначали, обшук – це складна й відповідальна слідча дія, у якій беруть участь різні суб'єкти. Відтак, проведення обшуку передбачає низку організаційних і тактичних процедур.

Організаційний етап включає заходи, що забезпечують найбільш ефективне проведення розслідування, його планування, підготовку та реалізацію слідчих (розшукових) дій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Він охоплює застосування технічних засобів, координацію між учасниками розслідування та узгодження їхніх дій [43, с. 52–53].

Тактичний аспект передбачає здійснення заходів, спрямованих на виконання завдань розслідування, прийняття тактичних рішень, визначення оптимального часу для проведення слідчих дій, а також оцінку необхідності реалізації запланованих заходів з урахуванням специфіки слідчої ситуації [43, с. 52–53].

Співвідношення організаційних і тактичних аспектів у структурі слідчих (розшукових) дій полягає в частковому їх суміщенні, оскільки поряд із застосуванням власне організаційних заходів і тактичних прийомів є низка заходів організаційно-тактичного характеру, які однаково можуть стосуватися як тактики, так й організації їх проведення. Такий тісний зв'язок і взаємозалежність дає змогу під час розслідування забезпечувати доцільне й ефективне провадження слідчої (розшукової) дії, отримувати необхідну доказову інформацію [121, с. 20].

Організаційно-тактичні аспекти обшуку виявляються на всіх етапах проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Такими етапами є:

- 1) підготовчий;
- 2) робочий;
- 3) фіксація ходу й результатів обшуку [124, с. 103].

На підготовчому етапі здійснюється вивчення та аналіз матеріалів кримінального провадження; збір орієнтуючої інформації; визначення кола учасників обшуку; планування обшуку; підготовка науково-технічних засобів; підготовка клопотання та отримання ухвали слідчого судді [30, с. 425]. Розглянемо кожен з кроків підготовчого етапу детальніше:

1) Вивчення та аналіз матеріалів кримінального провадження. Вивчення матеріалів кримінального провадження припускає аналіз даних, що містяться в протоколах різних слідчих (розшукових) дій (огляду місця події, огляду трупа, допиту). Увагу слідчий має спрямувати на дані, що стосуються обстановки злочину, знарядь і засобів його вчинення [11, с. 29];

2) Збір орієнтуючої інформації. Так, для успішного проведення обшуку слідчий має попередньо зібрати інформацію про:

1. Точне місце розташування приміщення або ділянки, що підлягає обшуку;
2. Особливості території, зокрема характер місцевості, наявність рослинності, призначення об'єкта, його конструктивні характеристики та матеріали будівництва;

3. Можливі шляхи доступу до приміщення та виходи з нього, внутрішнє планування та межі території, що охоплюватиметься обшуком;
4. Наявні предмети інтер'єру, меблі, технічне обладнання та інші об'єкти, що можуть мати значення для слідчих дій;
5. Кількість і склад осіб, які мешкають або працюють на об'єкті, а також їхній звичний розпорядок дня [33, с. 332].

Крім того, слідчому важливо володіти інформацією про особу, у якої планується обшук, зокрема щодо її:

1. Соціально-демографічних характеристик;
2. Соціально-біологічних особливостей;
3. Етико-психологічних рис;
4. Можливих девіантних проявів [40, с. 332];

3) Визначення кола учасників обшуку. Згідно з положеннями наказу МВС України від 7 липня 2015 року № 575, слідчий є старшим під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії [88]. До її проведення залучають: співробітників оперативних й інших підрозділів, спеціалістів (отримання допомоги з питань, які потребують спеціальних знань), спеціалістів-криміналістів, тощо [90, с. 61].

4) Планування обшуку. Залежно від складності майбутнього обшуку, його ситуаційних особливостей та можливостей слідчого, план може бути як усним, так і письмовим, а також мати стислий або детальний формат. У складних випадках доцільно розробити детальний письмовий план, у якому варто визначити об'єкт обшуку та його окремі ділянки; можливі місця розташування шуканих об'єктів; розподіл обов'язків між учасниками обшуку; порядок проведення пошукових заходів; використання технічних засобів; застосування тактичних прийомів [31, с. 223];

5) Підготовка науково-технічних засобів (засоби освітлення як з автономним живленням, так і від мережі, ультрафіолетові освітлювачі; пошукові засоби (щупи, трали, магнітні шукачі-підйомники, металошукачі); різні інструменти загальнотехнічного призначення (лопати, кайла, сокири, пилки) [19, с. 87];

6) Підготовка клопотання, отримання ухвали слідчого судді.

У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням із прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням.

Якщо ж говорити про робочий етап, то в його структурі виокремлюють три стадії:

1. Початкова стадія. Вона охоплює прибуття до місця проведення обшуку та безпосередній вхід у приміщення. У цей момент використовують певні тактичні прийоми: транспортні засоби слід залишати на відстані від місця проведення обшуку; скупчення осіб повинно відбуватися поступово, без зайвого шуму; якщо в будівлі є ліфт, частина групи може піднятися ним вище потрібного поверху, а потім спуститися сходами, інші ж можуть одразу скористатися сходами; у разі проведення обшуку в комунальній квартирі слід дзвонити сусідам, а не самому обшукуваному (з метою забезпечення ефекту несподіванки для особи, в якій планується проведення обшуку); потрібно організувати спостереження за вікнами, іншими виходами (якщо такі є) та вхідними дверима;

2. Стадія загального огляду. На цій стадії слідчий має обійти всі приміщення, що підлягають обшуку, для визначення обсягу майбутніх дій, оцінки можливих місць зберігання шуканих об'єктів та розподілу завдань між учасниками обшуку;

3. Стадія детального огляду та пошуку. Територію обшуку умовно ділять на зони, визначаючи порядок їх перевірки. Спочатку оглядають місця загального користування та територію для розміщення вже оглянутих або вилучених предметів. Потім приступають до перевірки ділянок, що можуть потребувати значного втручання, наприклад, розбирання підлоги, стін або інших конструкцій [104, с. 311–313].

На цій стадії застосовують різні тактичні методи:

1. Для встановлення контакту з обшукуваним використовують пояснення необхідності проведення обшуку, нейтральні запитання, залучення особи до процесу, а також метод словесної розвідки.

2. Для пошуку об'єктів, що не мають спеціального маскування, аналізують місце обшуку, визначаючи природні місця зберігання, та порівнюють знайдені предмети з тим, що шукають.
3. Якщо об'єкти приховані у спеціальних тайниках або малодоступних місцях, оцінюють їхні можливі ознаки, аналізують місце розташування з урахуванням професійних чи особистих навичок обшукуваного, порівнюють схожі предмети для виявлення відмінностей [33, с. 384–386].

Фінальним етапом є документування процесу та результатів обшуку. Важливим є ретельне фіксування кожного етапу обшуку, оскільки це впливає на його доказову цінність. Незалежно від результатів, одразу після завершення обшуку складається протокол.

Відповідно до норм КПК України, протокол є основним процесуальним документом, що фіксує результати слідчих дій на досудовому етапі. Він має відповідати вимогам статей 104 та 236 КПК України. До протоколу можуть долучати додаткові матеріали, зокрема фототаблиці, схеми, письмові пояснення експертів, аудіо- та відеозаписи. Регулювання цього процесу передбачене статтями 105 та 106 КПК України, а безпосереднє оформлення додатків під час обшуку визначене частиною 7 статті 236 КПК України. Крім того, згідно з частиною 10 статті 236 КПК України, обшук житла або іншого володіння особи, що проводиться за ухвалою слідчого судді, обов'язково має фіксуватися за допомогою аудіо- та відеозапису [39].

Документування процесу обшуку є ключовою умовою дотримання законності його проведення та визнання отриманих доказів належними. Водночас існують певні нормативні та організаційні труднощі щодо забезпечення вимог КПК України стосовно фіксації обшуку.

Основні положення щодо фіксації обшуку як одного з видів слідчих (розшукових) дій визначені в главі 5 КПК України. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 104 КПК України, аудіо- та відеозапис, здійснений слідчим або прокурором під час обшуку, є обов'язковим додатком до протоколу. При цьому обставини та

дії, які не були зафіксовані у записі, не можуть бути внесені до протоколу обшуку і використовуватися як докази в кримінальному провадженні.

Вимога щодо обов'язкового фіксування за допомогою аудіо- та відеозапису обшуку житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді міститься у ч. 10 ст. 236 КПК України.

Крім того, у ч. 1 ст. 107 КПК України також зазначається, що виконання ухвали слідчого судді, суду про проведення обшуку в обов'язковому порядку фіксується за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. Детальніше про фіксацію ходу обшуку мова йтиме у підрозділі 2.3.

2.3. Фіксування та оформлення результатів обшуку

Належне фіксування обшуку виступає ключовою гарантією того, що ця слідча дія буде проведена законно, а докази, отримані в її результаті, визнають допустимими. На нашу думку, саме технічна фіксація є тим об'єктивним чинником, який знімає більшість питань щодо правомірності дій правоохоронців.

Основні вимоги до фіксації обшуку як процесуальної дії викладені у главі 5 КПК України. Зокрема, у ч. 2 ст. 104 КПК України вказано: «Запис, здійснений за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів під час проведення слідчим, прокурором обшуку, є невід'ємним додатком до протоколу. Дії та обставини проведення обшуку, не зафіксовані у записі, не можуть бути внесені до протоколу обшуку та використані як доказ у кримінальному провадженні» [2]. Крім того, обов'язок фіксувати обшук житла за допомогою аудіо- та відеозапису на підставі судової ухвали закріплений у ч. 10 ст. 236 КПК України, а також у ч. 1 ст. 107 КПК України, де зазначається, що виконання ухвали слідчого судді про проведення обшуку обов'язково фіксується звуко- та відеозаписувальними технічними засобами.

При цьому не можна не звернути увагу на певні термінологічні невідповідності у цих нормах. Передусім це стосується назви самих засобів

фіксації: якщо у ч. 2 ст. 104 та ч. 1 ст. 107 КПК вони названі «звуко- та відеозаписувальними технічними засобами», то ч. 10 ст. 234 КПК згадує про «аудіо- та відеозапис». Водночас в абз. 2 ч. 7 ст. 223 КПК України йдеться про обов'язкову участь двох понять незалежно від того, чи застосовуються технічні засоби фіксування слідчої дії.

О. С. Старенький, аналізуючи цю проблему, цілком справедливо зауважує, що засоби фіксації за своєю суттю є додатками до протоколу. При цьому стаття 105 КПК України у переліку таких додатків вказує саме «аудіо- та відеозапис процесуальної дії», а не самі «звуко- та відеозаписувальні технічні засоби» [109, с.194].

Також науковці вказують на розбіжність у правах сторін: за нормативними вимогами сторона обвинувачення фіксує обшук «звуко- та відеозаписувальними технічними засобами», тоді як для сторони захисту вказано лише «відеозапис». Крім того, про застосування техніки повідомляються лише учасники дії [64, 60 с.103-104].

Як зазначає О. С. Смірнов, із думкою якого ми погоджуємось, «такий різнобій у термінах лише ускладнює роботу практиків, тому уніфікація термінології у цих статтях є необхідною для забезпечення принципу правової визначеності» [106].

Шукаючи шляхи вирішення, Ю. П. Поляк пропонує радикальний, але цікавий крок: включити загальну дефініцію технічних засобів безпосередньо до ст. 3 КПК України. Він визначає їх як широкий комплекс – від приладів та апаратів до програмного забезпечення та методів їх застосування для виявлення і фіксації інформації, що має значення для справи [64, с.76]. Звісно, віддаючи належне такому глибокому авторському формулюванню, ми все ж маємо сумніви. На нашу думку, внесення таких об'ємних нових понять до КПК не завжди є доцільним, оскільки це може надмірно перевантажити текст закону, який і так є досить складним.

Натомість, ми повністю згодні із науковцем у визначенні призначення цих технічних засобів. Варто виокремити такі ключові аспекти їх використання під час СРД та НСРД:

1. по-перше, вони сприяють встановленню максимально точних характеристик об'єктів та полегшують їх вивчення;
2. по-друге, вони значно розширюють можливості слідчого чи іншої особи об'єктивно і повно зафіксувати факти, що стосуються злочину;
3. по-третє, техніка гарантує надійне накопичення, обробку та швидке надання інформації про подію [64, с. 208].

Окрім зазначених термінологічних розбіжностей, існує ще одна, не менш важлива суперечність між нормами КПК, яка стосується безпосередньо видів обшуку, що підлягають обов'язковій технічній фіксації. Аналіз законодавства демонструє певну непослідовність: так, якщо у ч. 2 ст. 104 КПК України законодавець говорить про обшук у загальному значенні, то положення ч. 2 ст. 107 та ч. 10 ст. 234 КПК України звужують цей обов'язок виключно до тих випадків, коли обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

З цього випливає досить неоднозначний висновок: обшук, який здійснюється у невідкладних випадках згідно зі ст. 233 КПК України, формально не входить до переліку дій, де фіксування технічними засобами є суворо обов'язковим. Логіка законодавця тут зрозуміла – такий підхід обумовлений саме надзвичайним характером підстав для проникнення до житла чи іншого володіння особи без попереднього судового дозволу [106].

Проте в науковій спільноті ця тема викликає жваві дискусії. Зокрема, О. С. Старенький виступає за більш жорстку регламентацію і пропонує на нормативному рівні закріпити обов'язковість аудіо- та відеозапису навіть для таких екстрених випадків [111, с.194].

На нашу думку, до цього питання слід підходити реалістично. Виключність обставин, що дозволяють обшук без ухвали – а це, як відомо, порятунок життів, збереження майна або переслідування підозрюваних –

вимагає від правоохоронців максимальної оперативної реакції та швидкості дій. У таких критичних умовах слідчий чи прокурор просто не завжди має фізичну можливість або час на розгортання технічних засобів фіксації, адже кожна секунда може бути вирішальною.

Тому вважаємо, що вимога щодо повного аудіо- та відеозапису під час невідкладного обшуку без ухвали слідчого судді повинна мати швидше рекомендаційний, а не імперативний характер. Безумовно, правоохоронці мають використовувати доступні технічні засоби за першої ж можливості, але відсутність такого запису в умовах реальної загрози життю чи майну не повинна автоматично ставити під сумнів законність усієї процедури. Такий збалансований підхід дозволить зберегти ефективність слідчої дії, не перетворюючи процесуальні вимоги на непереборну перешкоду для захисту публічних інтересів.

Окремої уваги заслуговує питання безперервності фіксації обшуку. На перший погляд, вимога безперервного запису видається логічною та необхідною, адже вона створює умови для максимально повного відтворення всієї обстановки слідчої дії. Як зазначає А. Нечваль, такий підхід дозволяє здійснювати ефективний контроль не лише за діяльністю органів досудового розслідування, а й за поведінкою інших учасників, що в сукупності виступає дієвим механізмом забезпечення прав і свобод осіб, які потрапили в орбіту кримінального провадження [57, с.104].

Цікаво простежити, як змінювалися підходи до цієї проблеми в науковому середовищі на прикладі робіт О. С. Смірнова. Так, ще у 2019 році автор займав досить жорстку позицію, стверджуючи, що обшук не може фіксуватися частково. У своїх тогочасних дослідженнях він наголошував: «З урахуванням положень ч. 2 ст. 104 КПК України... відсутність безперервного запису може створити підстави для оскарження законності отриманих під час обшуку відомостей» [107, с.177].

Логіка була зрозумілою, оскільки будь-яка зупинка (пауза) у відеозаписі могла бути витлумачена стороною захисту як момент для маніпуляцій чи

порушень, які не потрапили в кадр. Крім того, оскільки закон забороняє вносити до протоколу обставини, не зафіксовані на відео, виникнення будь-яких непередбачуваних ситуацій під час вимкненої камери фактично паралізувало б можливість їх легального відображення в документах.

Однак, вже у 2023 році, аналізуючи практичний аспект реалізації цієї норми, О. С. Смірнов у своєму дисертаційному дослідженні відійшов від попередніх категоричних суджень, суттєво змінивши свою думку [106]. Свою нову позицію він обґрунтовує трьома вагомими аргументами.

По-перше, автор вказує на відсутність прямої законодавчої вимоги щодо безперервності саме для обшуку. На відміну від інших слідчих дій, які можуть проводитися без понять (де ч. 7 ст. 223 КПК прямо вимагає безперервності відео), щодо обшуку таких імперативних приписів у Кодексі немає.

По-друге, він зазначає, що норми про повне фіксування (наприклад, ч. 5 ст. 27 КПК) мають іншу юридичну природу та спрямовані на вирішення інших завдань, а тому їх автоматичне застосування за аналогією до обшуку є дискусійним.

По-третє, О. С. Смірнов звертається до практичних труднощів. У реальних умовах обшуки можуть тривати від кількох годин до кількох діб. Забезпечення безперервної роботи технічних засобів протягом такого часу є технічно складним завданням, яке потребує величезних ресурсів пам'яті та автономного живлення, що не завжди є доцільним або ефективним у конкретній слідчій ситуації. Крім того, залишаються невизначеними питання моменту початку/закінчення запису та обов'язковості присутності понять безпосередньо в кадрі під час кожного епізоду дії [106].

Варто зазначити, що ми повністю поділяємо оновлену позицію О. С. Смірнова, викладену в його дисертації 2023 року. Практика показує, що сліпе дотримання принципу «камера має працювати кожену секунду протягом трьох днів обшуку» часто перетворюється на технічну пастку для слідчого, не додаючи при цьому реальної якості доказовій базі.

Водночас у середовищі процесуалістів тривають активні дискусії щодо того, який саме момент слід вважати точкою відліку для запуску відеофіксації. Питання «коли вмикати камеру?» має не лише тактичне, а й суворе правове значення для подальшої оцінки допустимості доказів.

Так, група авторів обґрунтовує позицію, згідно з якою відеозапис має розпочинатися безпосередньо з моменту комунікації слідчого з власником приміщення: пред'явлення ухвали, представлення членів слідчо-оперативної групи та офіційного повідомлення про застосування технічних засобів фіксації [85, с.40].

Варто визнати, що саме такий підхід на сьогодні є загальноприйнятим «золотим стандартом» у практичній діяльності правоохоронних органів.

Однак, на нашу думку, варто підтримати більш глибокий підхід, запропонований О. С. Смірновим. Автор слушно зауважує, що відеофіксація не повинна обмежуватися лише процедурою вручення ухвали. Для забезпечення повної прозорості на відео мають бути відображені й обставини, що передували початку самої слідчої дії: безпосередній допуск правоохоронців до об'єкта, фіксація відсутності будь-яких порушень або конфліктів як з боку поліції, так і щодо них самих ще до входу в приміщення [106].

Окрім моменту початку, наукова спільнота виробила низку змістовних рекомендацій щодо того, що саме має потрапити в об'єктив під час обшуку. Зокрема, наголошується на необхідності фіксувати:

1. усіх присутніх у приміщенні осіб та учасників групи;
2. загальний інтер'єр кімнат, де планується проведення пошукових дій;
3. процедуру роз'яснення прав та обов'язків;
4. організаційні заходи слідчого (розподіл обов'язків, зосередження присутніх в одному приміщенні);
5. пропозицію добровільно видати предмети, що мають значення для справи;
6. безпосередній процес виявлення та вилучення об'єктів (з обов'язковою зйомкою крупним планом для деталізації);

7. пояснення особи, у якої проводиться обшук, щодо знайдених речей [85, с. 37].

Важливий внесок у процедурну регламентацію внесла також О. В. Капліна, чий рекомендації є критично важливими для обшуків, що тривають значний час. Автор акцентує увагу на необхідності чіткого фіксування пауз та перерв: слідчий повинен під запис оголошувати про перерву (наприклад, у нічний час), вказувати точний час зупинки та відновлення дії, а також наголошувати присутнім, що слідча дія не завершена. Обов'язковою умовою при цьому є фіксація заходів охорони приміщення на час перерви, щоб унеможливити будь-які маніпуляції з об'єктами пошуку [16, с.15].

Завершальний етап обшуку також потребує детальної фіксації. Як зазначає О. В. Капліна, на відео має бути зафіксовано оголошення про закінчення обшуку, надання протоколу для ознайомлення всім учасникам та обов'язкове вручення другого примірника протоколу з описом вилученого майна особі або її представнику [16, с.15, 106].

Вважаємо, що дотримання такого деталізованого алгоритму фіксації є єдиним дієвим способом перетворити протокол обшуку з «папірця, який можна оскаржити» на беззаперечний доказ, що витримає будь-який критичний аналіз у судовому засіданні.

Аналізуючи процесуальну фіксацію ходу обшуку, неможливо оминати питання документального оформлення цієї слідчої дії. Протокол обшуку – це не просто формальний опис подій, а документ, до якого ставляться суворі законодавчі вимоги. Окрім загальних правил складання процесуальних документів та вже згаданих вимог щодо відображення технічної фіксації, законодавець у ч. 8 та ч. 9 ст. 236 КПК України чітко закріплює права та обов'язки сторін.

Зокрема, особи, у присутності яких здійснюється обшук, мають безумовне право робити заяви, що підлягають обов'язковому занесенню до протоколу. Крім того, на слідчого покладається імперативний обов'язок вручити особі (або

повнолітньому члену її сім'ї чи представнику) другий примірник протоколу разом із описом усіх вилучених документів та речей [106].

Проте аналіз судової практики свідчить про те, що на етапі складання протоколу правоохоронці часто припускаються грубих помилок. На нашу думку, найбільш «болючою» та поширеною проблемою є ігнорування вимог щодо повної ідентифікації учасників обшуку. Згідно з п. 1 ч. 3 ст. 104 КПК України, у вступній частині протоколу мають бути зазначені всі без винятку особи, присутні під час дії, із вказанням їхніх прізвищ, імен, по батькові, дат народження та місць проживання [39, 120].

Особливу увагу на це порушення звернув і Верховний Суд. У постанові від 02.09.2020 р. по справі № 591/4742/16-к Суд дійшов однозначного висновку: участь у слідчій дії оперативних працівників, дані яких не були внесені до протоколу, є суттєвим порушенням кримінального процесуального закону [66]. На наш погляд, ця вимога закону є абсолютно справедливою та імперативною. Адже присутність «анонімних» сторонніх осіб під час обшуку не лише порушує права власника приміщення, а й створює небезпечний прецедент безконтрольності.

Водночас ми змушені визнати, що питання залучення оперативників до проведення слідчих (розшукових) дій в цілому, та обшуку зокрема, залишається одним із найбільш дискусійних у практичній площині, оскільки межа між технічною допомогою слідчому та безпосереднім виконанням процесуальних функцій часто є розмитою.

Як зауважує А. О. Нечваль, розкриття повних персональних даних таких осіб у протоколі обшуку (копія якого залишається у сторони захисту чи власника приміщення) може мати вкрай негативні наслідки для їхньої подальшої професійної діяльності. Більше того, специфіка оперативної роботи вимагає суворої конспірації, а деанонімізація працівника може створити реальну загрозу особистій безпеці як самого оперативника, так і членів його родини [56, с.115].

У цьому контексті ми чітко вбачаємо суттєву законодавчу колізію, яка фактично заганяє правоохоронців у глухий кут. З одного боку, співробітники

оперативних підрозділів Служби безпеки України здійснюють супровід величезної кількості проваджень, що розслідуються не лише СБУ, а й НПУ, ДБР, НАБУ та БЕБ, і часто беруть безпосередню участь в обшуках. З іншого боку, згідно зі статтею 28 Закону України «Про Службу безпеки України», розголошення факту належності співробітника до оперативних підрозділів забороняється [89].

Таким чином, маємо очевидний правовий розрив коли імперативна вимога КПК України щодо зазначення відомостей про всіх присутніх у протоколі прямо суперечить спеціальному законодавству, яке охороняє державну таємницю та дані про працівників оперативних підрозділів Служби безпеки України.

На наше переконання, ця ситуація потребує негайного законодавчого врегулювання. Адже сьогодні слідчий стоїть перед вибором: або порушити вимоги КПК України (що може призвести до визнання доказів недопустимими), або розсекретити дані оперативника (що є порушенням спеціального закону та може бути загрозою безпеці оперативного працівника).

Варто також враховувати залучення до обшуків працівників силових спецпідрозділів. Їхня участь часто зумовлена необхідністю примусового відкриття приміщень чи затримання небезпечних осіб безпосередньо під час слідчої дії. Розкриття їхніх персональних даних, враховуючи специфіку їхньої роботи, є абсолютно неприпустимим [106].

Підтримуючи пропозицію О. С. Смірнова, вважаємо, що одним із варіантів виходу із цієї ситуації може стати доповнення КПК України спеціальною нормою. Вона має передбачати, що дані про окремих працівників правоохоронних органів, які беруть участь в обшуку, не підлягають розголошенню та внесенню до протоколу, якщо це обумовлено специфікою їхньої діяльності (анонімністю та конспіративністю) [106].

На нашу думку, замість ПІБ у протоколі в таких випадках може зазначатися лише посада та ідентифікаційний номер (жетон) або посилання на відповідний наказ про залучення, що дозволить ідентифікувати особу у разі службової перевірки, не розкриваючи її особистих даних стороннім особам.

На противагу ж цьому варіанту, пропонуємо також внесення змін до статті 28 Закону України «Про Службу безпеки України», що полягатимуть у скасуванні універсальної заборони на розкриття даних про належність правоохоронців до оперативних структур, якщо вони беруть участь у таких гласних діях, як обшук. Ми вважаємо за доцільне залишити цей імунітет лише за тими працівниками, які залучені до глибокої конспірації або виконують специфічні завдання з критичним рівнем ризику. Оскільки відомості про таку категорію співробітників об'єктивно становлять державну таємницю, вони мають залишатися конфіденційними для учасників провадження за будь-яких умов, тоді як дані звичайних оперативників повинні вноситися до протоколу для забезпечення легітимності слідчої дії

* * *

Підсумовуючи дослідження процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час проведення обшуку, ми можемо по-новому поглянути на роль слідчого та прокурора в цій надскладній слідчій дії. Обшук сьогодні – це не просто пошук речей, це «іспит» для правоохоронної системи на здатність балансувати між державним примусом та недоторканністю приватного життя.

По-перше, ми змушені констатувати, що задекларована у КПК України процесуальна самотійність слідчого значною мірою залишається теоретичним конструктом. На практиці слідчий перебуває у жорсткій залежності від рішень прокурора та слідчого судді. Хоча такий контроль є необхідним запобіжником від свавілля, він водночас нівелює особисту ініціативу слідчого. Ми підтримуємо ідею, що самотійність слідчого має бути не привілеєм, а дієвим інструментом, який дозволяє йому відстоювати власне внутрішнє переконання, навіть якщо воно йде врозріз із позицією процесуального керівника.

По-друге, аналіз постаті прокурора показав, що його роль не полягає у пасивному нагляді. Сьогодні прокурор не просто підписує папери, які його приніс слідчий; часто-густо він самотійно формує стратегію обшуку та несе

солідарну відповідальність за допустимість отриманих доказів. Крім того, саме прокурор має виступати тим аналізатором, який на етапі підготовки клопотання відсікає будь-яку необґрунтованість, розуміючи, що в суді кожна процесуальна помилка може призвести до вкрай небажаних наслідків.

По-третє, надзвичайно гостро постає питання технічної фіксації обшуку. Ми дійшли висновку, що відеозапис обшуку «захищає» обидві сторони. В той же час з нашого боку наявна підтримка щодо перегляду підходів до безперервності відеозйомки. Сліпа гонитва за годинами відео під час багатоденних обшуків є технічно недоцільною. Розумна дискретність фіксації ключових моментів (вхід, роз'яснення прав, безпосереднє виявлення речей, пакування) є значно ефективнішою, ніж намагання зафіксувати кожную секунду побуту слідчої групи. При цьому точкою відліку для відеозапису має бути не момент вручення ухвали, а момент підходу слідчої групи до обшукуваного об'єкта, щоб уникнути звинувачень у підкиданні речей чи неправомірному застосуванні сили ще за порогом.

По-четверте, нами виявлено серйозну законодавчу колізію щодо участі оперативних працівників та бійців спецпідрозділів. Вимога КПК вказувати повні дані всіх присутніх у протоколі прямо суперечить інтересам національної безпеки (щодо співробітників СБУ). Слідчий сьогодні фактично загнаний у пастку: або деанонімізувати оперативника, наражаючи його на небезпеку та порушуючи приписи Закону України «Про Службу безпеки України» або отримати в майбутньому рішення суду про недопустимість доказів через невідомих осіб у кадрі. Ми вважаємо, що виходом є негайне впровадження системи ідентифікації за номерами жетонів або посадами, що дозволить зберегти прозорість процесу без розкриття персональних даних.

Можна стверджувати, що процесуальна діяльність сторони обвинувачення під час обшуку потребує подальшої уніфікації термінології та усунення «білих плям» у законодавстві. Тільки чітка, зрозуміла та технічно підкріплена процедура зможе перетворити обшук із засобу психологічного тиску на

ефективний інструмент збирання доказів, який не викликатиме сумнівів у демократичного суспільства та суду.

РОЗДІЛ 3. ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТОРОНИ ЗАХИСТУ ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОБШУКУ

3.1. Права та гарантії обшукуваної особи

З огляду на те, що обшук є серйозним втручанням у приватне життя особи, варто детальніше розглянути права та гарантії особи, в житлі чи іншому володінні якої проводиться обшук.

Розпочати слід з того, кого саме вважати обшукуваною особою. О. Л. Дульський, з позицією якого ми погоджуємось, зазначає, що таких осіб варто розрізняти залежно від відношення до події кримінального правопорушення. Загалом до них належать підозрюваний; особи, щодо яких немає достатніх для затримання або обрання запобіжного заходу, проте є відомості, що дозволяють підозрювати їх у вчиненні кримінального правопорушення; особи, в яких можуть знаходитися шукані предмети (наявні підстави так вважати), не причетні до події, є родичами чи знайомими підозрюваного; а також особи, які зайняли обшукуваний об'єкт після початку досудового розслідування [14, с. 140-141].

Сутність гарантій особи полягає в охороні прав і законних інтересів суб'єктів, які беруть у ньому участь, захисту прав і законних інтересів осіб, що притягаються до кримінальної відповідальності, а також в ефективних можливостях учасників кримінального провадження та суб'єктів, що забезпечують охорону прав та інтересів, для реалізації цих прав та виконання обов'язків [123, с. 56].

У КПК України окремо не передбачено права та гарантії обшукуваної особи, що, на нашу думку, є правильним підходом, оскільки їх можна виділити зі ст. 234-236 КПК України та інших положень КПК України, Конституції України тощо.

Так, права та гарантії особи встановлені перш за все у Конституції України, зокрема невід'ємне право на життя, свободу, особисту недоторканість, захист,

невтручання в особисте і сімейне життя, таємницю листування, телефонних розмов, кореспонденції, недоторканність житла тощо [29].

Ця тема розкривається в низці досліджень також крізь призму міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, рішень Конституційного Суду України, Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, Європейського суду з прав людини. Тому видається можливим розглянути лише найважливіші положення щодо прав та гарантії обшукуваної особи.

І. В. Вегера-Іжевська вказує що, права та обов'язки особи, у житлі чи іншому володінні якої проводиться обшук, безпосередньо впливають із положень ст. 236 КПК України, проте нею не обмежуються. Узагальнюючи, науковиця виділяє наступний перелік прав: знати, в рамках якого кримінального провадження відбувається дана слідча дія; знати відомості про осіб, які беруть участь в проведенні слідчої дії; мати захисника та користуватись його допомогою при проведенні обшуку; не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом; брати участь у проведенні обшуку; забороняти іншим вільно переміщуватись по приміщенню, у якому проводиться обшук, в хаотичному порядку; на застосування технічних засобів аудіо-, відео фіксації при проведенні слідчої дії; користуватись рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою особа володіє, та в разі необхідності користуватись послугами перекладача; знати про порядок підписання протоколу обшуку [7, с. 80].

Л. М. Перцова-Тодорова погоджуючись з І. В. Вегерою-Іжевською, поділяє процесуальні права особи, у житлі чи іншому володінні якої має бути проведено обшук, умовно на три групи:

1. процесуальні права особи перед проведенням обшуку,
2. процесуальні права під час проведення обшуку,
3. процесуальні права після проведення обшуку [61, с. 90].

Вважаємо, що наведений поділ є вдалим та логічним. Водночас, з огляду на обмежений обсяг роботи, у межах цього дослідження для розкриття теми прав обшукуваної особи та гарантій, спрямованих на забезпечення їх реалізації, доцільно застосувати поділ на дві групи:

1. права та гарантії обшукуваної особи до початку обшуку та під час його проведення;
2. права та гарантії обшукуваної особи після проведення обшуку.

До першої групи, перш за все, слід віднести законність і обґрунтованість фактичних та правових підстав проведення обшуку, детально описаних в підрозділі 1.2.

Важливою процесуальною гарантією є передбачений ч. 3 ст. 236 КПК України обов'язок слідчого перед початком виконання ухвали слідчого судді пред'явити ухвалу і надати її копію особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності - іншій присутній особі. Згідно з ч. 4 ст. 236 КПК України у разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи.

Відповідно до ч. 3. ст. 223 КПК України слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені цим Кодексом, а також відповідальність, встановлена законом.

Присутність під час обшуку осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені, є гарантією законного та об'єктивного відображення результатів обшуку [41, с. 551].

Водночас лише їхня присутність не може повною мірою забезпечувати охорону їхніх прав та інтересів. До прикладу, для обшуку в приміщенні чи іншому володінні особи, яка не володіє чи недостатньо володіє державною мовою, необхідно запросити перекладача. Вказане впливає з ч. 3 ст. 29 КПК України, відповідно до якої слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують

учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Перекладач забезпечує комунікацію між особою та слідчим, роз'яснює сутність обшуку, права та обов'язки, а також зміст процесуальних документів особам, які не володіють українською мовою [10, с. 161]. Як наслідок повною мірою реалізується засада мови, якою здійснюється кримінальне провадження.

Слушним є зауваження В. І. Галагана та О. Л. Дульського, що попри відсутність норми щодо запрошення перекладача стороною захисту для участі у проведенні обшуку, такі дії все одно можуть бути здійснені захисником [10, с. 161].

Щодо пред'явлення ухвали, надання її копії або залишення на видному місці та роз'ясненні прав та обов'язків на перший погляд, все зрозуміло. Проте КПК України не містить норми, яка б зобов'язувала слідчого повідомляти особу про паралельно здійснювані (групові) обшуки в інших її володіннях або надавати їй копії відповідних ухвал. Вказане створює ситуацію, коли формально право бути присутнім при обшуку гарантовано, проте фактично не реалізовується. Очевидно, особа не може бути присутньою одночасно в двох приміщеннях, тому це право реалізовується вибірково, щодо того приміщення, де вона конкретно знаходиться.

На нашу думку, вказана прогалина може бути усунута шляхом доповнення ст. 236 КПК України нормою, яка б зобов'язувала слідчого повідомляти особу про проведення обшуку в інших її володіннях у межах одного провадження. За таких умов особа принаймні матиме реальну можливість реалізувати своє право на захист та забезпечити присутність захисника (захисників) там, де вона вважає найбільш потрібним.

Відповідно до ч. 5 ст. 236 КПК України обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку, про що зазначалось в попередніх підрозділах.

Відповідно до ч. 2 ст. 236 та ч. 4 ст. 223 КПК України обшук має проводитися у час, коли він завдає найменшої шкоди звичайним заняттям особи, а проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час допускається лише у виняткових випадках. По суті, законодавець у вказаних нормах сам же і розкрив необхідність дотримання цих положень – заподіяння найменшої шкоди звичайним заняттям особи.

Гарантіям, яким варто приділити увагу, є також обов'язкова відеофіксація та присутність понятих.

Згідно з ч. 10 ст. 236 КПК України обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису. Відповідно до абз. 2 ч. 7 ст. 223 КПК України обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 цього Кодексу. Пунктом 1 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачено, що при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Вважаємо, що законодавець обґрунтовано надає пріоритет безпеці осіб, які могли б бути залучені як поняті, компенсуючи їх відсутність обов'язковим безперервним відеозаписом. Т. О. Лоскутов також вказує, що ведення бойових дій обумовлює високий ступінь небезпеки для понятих, тому такий підхід

законодавця є виправданим, оскільки життя та здоров'я особи превалює над факультативною фіксацією СРД [48, с. 344].

У контексті права обшукуваних осіб на присутність понятих вважаємо за необхідне звернути увагу також на пропозицію І. В. Вегери-Іжевської, яка пропонує надати обшукуваній особі право заявити клопотання про проведення обшуку без участі понятих з метою забезпечення права на приватність [6, с. 11].

Схожої думки дотримується також Ж. В. Удовенко, яка вважає, що питання про участь понятих під час СРД має вирішити саме учасник СРД, щодо якого її здійснюють, тобто щоб від його волі залежало чи залучати понятих чи застосовувати під час СРД лише технічні засоби, що забезпечать безперервне відображення його перебігу [113, с. 237].

Є. Н. Губіна вважає що, КПК України слід доповнити нормою, що проведення СРД, пов'язане з розкриттям таємниць особистого життя, здійснюється без участі понятих [12, с. 137].

На нашу думку, скасовувати інститут понятих чи імперативно забороняти їхню участь у випадку можливості розкриття таємниць приватного життя недоцільно, оскільки він все ж частково слугує гарантією запобігання зловживанням з боку посадових осіб державних органів. Проте повністю погоджуємось з думками багатьох науковців щодо диспозитивності вирішення цього питання обшукуваною особою шляхом відмови від участі понятих чи їх відводу.

Останнім в цій групі прав та гарантій обшукуваної особи є право на захист, яке є одним з найважливіших інститутів, що гарантує права і свободи особи.

Згідно абз. 3 ч. 3 ст. 236 КПК України слідчий, прокурор не має права заборонити учасникам обшуку користуватися правовою допомогою адвоката або представника. Слідчий, прокурор зобов'язаний допустити такого адвоката або представника до обшуку на будь-якому етапі його проведення.

Детально участь адвоката (захисника) описано в наступному розділі, проте варто зазначити наступне.

Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду у своїй постанові від 26.09.2023 у справі № 404/2409/20 звернув увагу, що законодавець створює умови для участі захисника (адвоката) під час проведення обшуку, проте закон не передбачає, що така участь є суворо обов'язковою з огляду на специфіку цієї слідчої дії [79].

На переконання І. І. Циліорик, як і багатьох інших вчених, КПК України необхідно доповнити наступним положенням «якщо особа, в якій проводиться обшук, заявляє клопотання про залучення захисника, процесуальна дія призупиняється до появи захисника, але не більше ніж на дві години» за аналогією з ч. 7 ст. 127 КПК Республіки Молдова [123, с. 188-189].

Призупинення обшуку, хоча й має на меті реальне забезпечення права на захист, створює ризики, оскільки години очікування можуть використовуватись для знищення або приховування доказів, що суперечить меті слідчої дії. З іншого боку, вказаному можна запобігти шляхом заборони залишення місця обшуку, проте це створює практичні труднощі для сторони обвинувачення та надмірний організаційний тягар для органу досудового розслідування. На нашу думку, вітчизняна система не готова до таких масштабних часових витрат, що фактично паралізують роботу органу досудового розслідування.

Проте положення, запропоноване І. І. Циліорик можна використовувати як виняток тоді, коли обшукувана особа, згідно ст. 52 КПК України, має право на обов'язкову участь захисника, а саме щодо осіб у віці до 18 років, щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права та щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження. Подібної думки дотримується також адвокат І. П. Глушко [58].

Звичайно, положення ст. 52 КПК України не охоплює всі випадки, що можуть виникнути при проведенні обшуку, оскільки обшукувана особа не обов'язково має мати статус підозрюваного, про що зазначалось вище. Тому, на нашу думку, обов'язкова участь адвоката має бути щодо перелічених осіб

незалежно від їхнього статусу в кримінальному провадженні з огляду на інвазивність обшуку.

Ці категорії осіб об'єктивно позбавлені можливості повноцінно усвідомити свої процесуальні права та самостійно їх реалізувати, що унеможливорює ефективне забезпечення гарантії, передбаченої абз. 3 ч. 3 ст. 236 КПК України, без відповідного обов'язку сторони обвинувачення щодо залучення захисника.

Зазначене можна врегулювати кількома шляхами, зокрема встановити обов'язок стороні обвинувачення дочекатись (до прикладу, до 2 годин) адвоката (захисника) особи або забезпечити адвоката, який надає безоплатну правничу допомогу, у тому випадку, коли в слідчого, прокурора є обґрунтовані підстави вважати, що особа, в житлі чи іншому володінні якої буде проводитись обшук, відноситься до неповнолітніх, недієздатних, обмежено дієздатних, осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження.

Права та гарантії обшукуваної особи після проведення обшуку фактично реалізуються через інститут оскарження, про що написано в розділі 3.4. дослідження.

Згідно з ч. 4 ст. 236 КПК України слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб.

Тут варто згадати, що обшукувані особи, незалежно від статусу в кримінальному провадженні, мають право оскаржити бездіяльність слідчого, що полягає в не поверненні тимчасово вилученого майна згідно п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України

Проте, як вказує Л. М. Перцова-Тодорова, поширеним є порушення прав обшукуваних осіб, які не є учасниками кримінального провадження, проте вилучається належне їм майно, у тому числі таке, що прямо не зазначене в ухвалі слідчого судді. При цьому такі особи фактично позбавлені ефективного механізму захисту, оскільки ухвала про обшук не підлягає оскарженню на стадії досудового розслідування, а заперечення проти неї можуть бути заявлені лише під час підготовчого судового засідання, участі в якому, згідно ст. 314 КПК

України, вони не беруть. Особливо проблемним є тоді, коли ухвала не містить конкретного переліку речей і документів, оскільки це створює ризики свавільного вилучення майна [61, с. 114-115].

В контексті прав та гарантій обшукуваної особи необхідно згадати і про особистий обшук. Абзацом 2 ч. 5 ст. 236 КПК України передбачено, що обшук особи здійснюється особами тієї самої статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. Неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку. Хід і результати особистого обшуку підлягають обов'язковій фіксації у відповідному протоколі.

Вважаємо, що позиція законодавця щодо необхідності чекати на прибуття адвоката є гарантією, що дозволяє запобігти непропорційному звуженню прав людини. Проте щодо часової межі в науковій літературі є зауваження з огляду на забезпечення засад змагальності, оскільки таке довготривале очікування може негативно позначитись на ефективності та своєчасності отримання доказів стороною обвинувачення [108, с. 131]. Не вбачаємо проблеми в 3-годинній часовій межі для залучення адвоката, оскільки в будь-якому випадку слідчий, прокурор, продовжуючи обшук володіння особи, має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку (ч. 3 ст. 236 КПК України), тим самим запобігти ризику втрати доказів чи їх виявленню.

Також науковцями часто розглядається питання щодо необхідності виділення окремої статті для правового регулювання особистого обшуку. До прикладу, Ю. М. Мирошніченко зазначає, що закон лише частково унормовує порядок проведення особистого обшуку, що породжує суперечності між законодавчим регулюванням та практикою його застосування, створює ризики порушення прав людини і ускладнює доведення законності отриманих у такий спосіб доказів [51, с. 344].

Також потрібно зазначити, що обшук особи передбачає суттєве обмеження таємниці приватного життя. Тому ми погоджуємось із позицією Ж. В. Удовенко

щодо того, що у випадку виявлення слідчим відомостей, документів тощо, що становлять таємницю особистого і сімейного життя, які не мають значення для кримінального провадження, він не повинен ознайомлювати з ними присутніх осіб, в тому числі понятих [113, с. 232].

Отже, права та гарантії обшукуваної особи, хоч і не виділені в окрему систему в КПК України, фактично охоплюють усі стадії проведення обшуку. Водночас виявлені прогалини, зокрема щодо реалізації прав обшукуваної особи при групових обшуках, захисту прав осіб, що мають право на обов'язкову участь захисника, порушення прав обшукваних осіб, які не є учасниками кримінального провадження, свідчать про потребу вдосконалення нормативного регулювання.

3.2. Участь адвоката у проведенні обшуку (аналіз повноважень адвоката, гарантії адвокатської діяльності)

Як зазначалось вище, участь адвоката при проведенні обшуку є однією з фундаментальних гарантій для обшукуваної особи та важливим інститутом зовнішнього контролю за законністю дій слідчого, прокурора. Тому в даному підрозділі маємо на меті проаналізувати адвоката як суб'єкта забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також адвоката як безпосередньо обшукувану особу.

Варто розпочати з того, що адвокат обшукуваної особи не завжди є її захисником. Так, О. Л. Дульський пропонує розрізняти захисника-адвоката, який здійснює захист підозрюваного, адвоката-адвоката, який залучається для надання правничої допомоги особам, які не набули процесуального статусу в кримінальному провадженні або свідкам, та адвоката-представника, що представляє інтереси потерпілого в кримінальному провадженні [14, с. 103-110]. Вказаний перелік по суті необхідний для уточнення того, що адвокат під час обшуку не завжди дорівнює захисник, оскільки проблемним є тлумачення стороною обвинувачення закону і сам закон в принципі.

Ч. 1 ст. 236 КПК України передбачено, що незалежно від стадії цієї слідчої дії слідчий, прокурор, інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку, зобов'язані допустити на місце його проведення захисника чи адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями статті 50 цього Кодексу. Ст. 50 КПК України в свою чергу має назву «підтвердження повноважень захисника». Формалізований підхід до тлумачення цих положень може мати наслідком недопущення адвоката до обшуку у володінні свідка чи іншої особи взагалі.

У зв'язку з цим, О. Л. Дульський зауважує на необхідності чіткого окреслення кола прав та обов'язків адвоката для належного забезпечення прав та законних інтересів таких осіб під час проведення обшуку [14, с. 109].

З іншого боку взаємозв'язок ст. 50 і ст. 236 КПК України розглядає Ю. В. Шинкарьов, а саме: «Постає нове і, в принципі, закономірне питання, а вірніше два: 1) в яких випадках адвокат (не захисник) може бути допущеним до обшуку і; 2) чим повинні бути підтверджені його повноваження. При чому, з цих питань, витікає наступне: адвокат може бути допущеним до обшуку, чи його зобов'язані допустити. Виходячи із положень ч. 1 ст. 236 КПК України – його зобов'язані допустити. Але на чому ґрунтується такий обов'язок – взагалі незрозуміло» [127].

Попри діаметральну протилежність міркувань, висновок загалом такий ж – необхідність однозначного регулювання прав та обов'язків адвоката, що не є захисником.

Щодо допущення адвоката до обшуку та ст. 50 КПК України постає також питання чи можна допускати адвоката до обшуку у випадку, коли немає укладеного договору про надання правничої допомоги з клієнтом. Вважаємо, що відповідь є однозначною, оскільки по-перше, договір про надання правничої допомоги може бути укладений безпосередньо на місці проведення обшуку, по-друге п. 2 ч. 2 ст. 27 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (посилання) передбачено, що договір про надання правничої допомоги може вчинятися усно у випадках якщо клієнт невідкладно потребує надання правничої

допомоги, а укладення письмового договору за конкретних обставин є неможливим - з подальшим укладенням договору в письмовій формі протягом трьох днів, а якщо для цього існують об'єктивні перешкоди - у найближчий можливий строк [86].

Реалізація прав та гарантій обшукуваної особи адвокатом виявляється в наступному.

Загальновідомими є випадки фізичного та психологічного тиску на обшукувану особу, зловживання органу досудового розслідування. На вказане особа через раптовість і недостатню обізнаність не завжди здатна правильно відреагувати. Адвокат в свою чергу запобігає вказаним порушенням, особливо у випадку його активної участі в проведенні обшуку [4, с. 87-88] (наприклад, шляхом роз'яснень права не відповідати на запитання, не надавати паролі від електронних пристроїв тощо).

Крім цього, адвокати часто мінімізують виникнення конфліктів обшукуваної особи з слідчим та загалом слугують психологічною підтримкою для особи, оскільки можуть пояснити суть того, що відбувається протягом обшуку.

Реалізація адвокатом запобігання можливим порушенням відображена зокрема в абз. 3 ч. 1 ст. 107 КПК України, відповідно до якої стороні захисту надається право безперешкодного фіксування проведення обшуку за допомогою відеозапису. Так, обшук володіння особи фіксується в обов'язковому порядку за допомогою аудіо- та відеозапису, проте вищезазначене положення видається надійним механізмом у випадках «вибірковості» фіксації або тоді коли неочікувано «сідає батарейка».

О. Л. Дульським було проведено анкетування практичних працівників щодо найефективніших дій адвоката під час обшуку, що вважаємо за необхідне процитувати: «На думку слідчих, захисник: ставить до відома понятих і всіх присутніх – 52,48 %; закликає учасників обшуку не підписувати протокол – 47,52 %; фіксує свою заяву за допомогою відеозйомки, що проводять під час обшуку, – 26,73 % (за умовами анкетування, на це питання можливі декілька варіантів

відповіді) (додаток А). Позиція адвокатів у цьому питанні суттєво відрізняється від позиції слідчих. Адже 64,29 % адвокатів стверджують, що слід зафіксувати свою заяву за допомогою відеозйомки, яку проводять під час обшуку, 53,06 % – поставити до відома понятих і всіх присутніх, лише 10,2 % адвокатів вважали за потрібне закликати учасників обшуку не підписувати протокол» [14, с. 190].

Ефективність адвоката під час обшуку, як продовжує О. Л. Дульський, відображається також під час підписання протоколу та вилученні майна. Вищенаведене анкетування показало що більшість адвокатів вважають, що у випадку незгоди зі складеним протокол, він повинен його підписати, вказавши причини незгоди, дехто вважає, що потрібно зазначати в протоколі зауваження, проте не підписувати його, меншість вказує на відмову підписати протокол без зазначення причини [14, с. 190-191].

Як науковці, так і практики вважають, що важливою є участь адвоката на початковій стадії обшуку або після прибуття, під час ознайомлення з службовими посвідченнями та ухвалою слідчого судді.

Законність ухвали необхідно перевіряти, перш за все, на відповідність ч. 2 ст. 235 КПК України, що містить обов'язкові відомості, які мають бути зазначені в ухвалі слідчого судді про дозвіл на обшук житла, а також звертати особливу увагу на адресу проведення обшуку.

Зауважуємо, що згідно позиції ККС ВС, висловленої у постанові від 17 лютого 2021 року у справі №263/10353/16-к приписи ст. 235 КПК України не зобов'язують слідчого суддю в ухвалі зазначати прокурора чи слідчого, який буде проводити обшук, натомість зазначена ухвала має містити відомості про прокурора, слідчого, який подав клопотання про обшук [71].

Нерідко адвокат сам виступає обшукуваною особою. Особливістю такого обшуку є, перш за все, приміщення, де адвокат здійснює адвокатську діяльність та речі і документи, які становлять адвокатську таємницю.

М. М. Погорецький, аналізуючи практику та опитування, вказує, що механізм реалізації гарантії адвокатської таємниці під час проведення обшуку є

найбільш проблематичним, оскільки законодавство України допускає можливість проведення обшуків в будь-якому приміщенні адвоката [64, с. 141].

Відповідно до ч. 2 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (посилання) у разі проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката слідчий суддя, суд у своєму рішенні в обов'язковому порядку зазначає перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення слідчої дії чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження, а також враховує вимоги пунктів 2-4 частини першої цієї статті [88]. Під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката має бути присутній представник ради адвокатів регіону, крім випадків, передбачених абзацом четвертим цієї частини. Для забезпечення його участі службова особа, яка буде проводити відповідну слідчу дію чи застосовувати захід забезпечення кримінального провадження, завчасно повідомляє про це раду адвокатів регіону за місцем проведення такої процесуальної дії. З метою забезпечення дотримання вимог цього Закону щодо адвокатської таємниці під час проведення зазначених процесуальних дій представнику ради адвокатів регіону надається право ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення процесуальних дій, що зазначаються у протоколі. Неявка представника ради адвокатів регіону за умови завчасного повідомлення ради адвокатів регіону не перешкоджає проведенню відповідної процесуальної дії.

Згідно з ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» забороняється вимагати від адвоката і його персоналу, відомості, що є адвокатською таємницею, проводити огляд, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності [86].

Слід зазначити, що ЄСПЛ неодноразово висловлювався щодо обшуку адвокатів. У справі «André and Another v. France» Суд визнав порушення прав адвокатів через обшук в їхньому офісі. Суд вказав, що навіть присутність голови

адвокатської колегії не стала дієвим захистом, оскільки він не зміг зупинити вилучення конфіденційних паперів та особистих нотаток адвоката. ЄСПЛ наголосив на тому, що самих адвокатів ні в чому не підозрювали, а метою був пошук документів, що могли б підтвердити підозри в шахрайстві відповідної фірми, та використати їх у межах обвинувачення проти неї. Такий підхід Суд назвав непропорційним, оскільки він перетворює адвоката на інструмент правоохоронців [97].

У справі «Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria» ЄСПЛ звертає увагу, що в справах про оскарження обшуку адвоката беруться до уваги такі елементи: чи ґрунтувався обшук на ордері, виданому суддею на основі розумної підозри; чи був обсяг ордеру розумно обмеженим; та – коли йшлося про обшук адвокатського офісу – чи проводився обшук у присутності незалежного свідка для того, щоб забезпечити невилучення матеріалів, на які поширюється професійна таємниця. ЄСПЛ дійшов висновку, що недодержання гарантій під час вилучення цифрових носіїв створила загрозу для адвокатської таємниці. У підсумку такі дії були визнані непропорційними, що призвело до порушення статті 8 Конвенції [96].

Приклад допустимості доступу до речей, що становлять адвокатську таємницю та зв'язок відшукуваних речей з кримінальним провадженням. відображено в ухвалі АП ВАКС від 10.06.2024 р. у справі № 991/4899/24. Колегія суддів відхилила доводи захисника про те, що сама лише наявність на вилучених технічних пристроях інформації, пов'язаної з адвокатською діяльністю, виключає можливість накладення на них арешту, оскільки такі можуть містити відомості про обставини вчинення тяжкого корупційного злочину адвокатом. Водночас, з огляду на необхідність захисту адвокатської таємниці, суд зазначив, що огляд таких носіїв має проводитися за участю представника ради адвокатів регіону, а також додатково заборонив стороні обвинувачення оглядати вилучені телефони, планшет і скопійовану з них інформацію без участі підозрюваного [118].

Цікавим є і приклад, що відображений в постанові ККС ВС від 12.08.2025 р. у справі № 991/1710/22. Колегія суддів зазначила, що знаходження робочого кабінету адвоката в приміщенні товариства не є автоматичним порушенням гарантій адвоката, оскільки обшукувана особа не мала статусу адвоката та не здійснювала адвокатської діяльності, а вилучені документи, за показаннями самого засудженого, належали особисто йому, а не юридичній компанії чи її клієнтам. Крім цього, детективи завчасно встановили межі кабінетів адвокатів і не проводили там слідчих дій [83].

Особливою гарантією адвоката під час проведення обшуку є участь представника ради адвокатів регіону. Рада адвокатів України у рішенні № 115 від 18.10.2025 р. вказала, що участь представника ради адвокатів регіону під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, та тимчасового доступу до речей і документів адвоката закріплена на законодавчому рівні і не залежить від волевиявлення адвоката, у якого проводяться такі слідчі дії. Відмова адвоката від участі представника ради адвокатів регіону не звільняє орган досудового розслідування від обов'язку забезпечити реалізацію цієї гарантії всіма доступними засобами [102].

АП ВАКС в ухвалі від 27.07.2023 у справі № 991/5681/23, відмовляючи у задоволенні клопотання про арешт майна, також наголосив на забезпеченні цієї гарантії. Суд констатував порушення гарантій адвокатської діяльності, оскільки представник ради адвокатів регіону був присутній лише після початку обшуку та тоді, коли мобільний телефон та ноутбук у власника були вже вилучені. Водночас прокурор не надав доказів завчасного повідомлення органу адвокатського самоврядування, що виключає висновок про належне забезпечення участі представника у проведенні обшуку [117].

Проте в окремій думці щодо вказаної ухвали суддя зайняв іншу позицію - за відсутності зауважень представника ради адвокатів регіону, які були б зазначені в протоколі обшуку, стосовно несвоєчасності його повідомлення про проведення обшуку, прокурор не повинен був доводити факт завчасного

повідомлення органу адвокатського самоврядування про цю слідчу (розшукову) дію. Тому висновки більшості колегії щодо цього є помилковими [59].

На нашу думку, з огляду на імперативність положення щодо участі представника ради адвокатів регіону під час проведення обшуку володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, правильною є позиція саме більшості колегії АП ВАКС. В окремій думці описано перекладання тягаря доведення з прокурора на адвоката чи представника ради. Вважаємо, що якщо сторона обвинувачення вважає правомірним проведення обшуку без фактичної участі представника ради адвокатів регіону, що є спеціальною гарантією, на його початковій стадії, то саме вона повинна довести наявність передбачених законом підстав для цього, насамперед завчасне повідомлення органу адвокатського самоврядування.

Тягар доведення наявності адвокатської таємниці на пристроях, в свою чергу, часто перекладається саме на сторону захисту. До прикладу, в ухвалі від 12.06.2023 р. у справі № 991/4431/23 АП ВАКС відхилив доводи захисту, зазначивши, що порушення гарантій адвокатської таємниці не доведено, а утримання вилученого пристрою зумовлене необхідністю відшукування та копіювання інформації, яка може мати значення для досудового розслідування. При цьому наголошено, що сам по собі статус адвоката не поширює гарантії адвокатської таємниці на все майно, яке перебуває у його володінні чи користуванні, а вилучення телефону прямо охоплювалося ухвалою слідчого судді про дозвіл на обшук [116].

Предметом дискусій є також невідкладні обшуки в адвоката. Позиція НААУ, зокрема заступника голови Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ Олександра Лавадного, однозначна – обшук у адвоката не може проводитися без ухвали слідчого судді, а невідкладні обшуки у приміщеннях адвоката чи його транспортних засобах є незаконними, оскільки закон передбачає спеціальну процедуру [125].

На нашу думку, наведена позиція є занадто категоричною. Хоча адвокатська діяльність дійсно потребує підвищених процесуальних гарантій,

повне виключення можливості проведення невідкладного обшуку у володінні адвоката не завжди узгоджується з практичними потребами кримінального провадження. У виняткових обставинах, коли зволікання з проведенням обшуку може спричинити загибель людей, знищення майна, втрату чи знищення доказів, відсутність ухвали слідчого судді не повинна автоматично унеможливлювати проведення такої слідчої дії. Разом з тим, втручання такого характеру має допускатися лише за наявності виняткових підстав, а обґрунтування невідкладності повинно підлягати підвищеному стандарту судового контролю. Відтак, під час розгляду питання про надання дозволу на проведення обшуку *post factum* слідчий суддя має надавати такому обґрунтуванню особливо ретельну та критичну оцінку.

Як бачимо участь адвоката під час проведення обшуку є важливою для забезпечення гарантій та прав обшукуваної особи. Аналіз свідчить, що ефективність адвоката проявляється як у запобіганні порушенням, так і в подальшому захисті. У випадку, коли адвокат є обшукуваною особою, проблемним є дотримання гарантій адвокатської діяльності, зокрема збереження адвокатської таємниці, участі представника ради адвокатів регіону та визначення меж допустимого втручання, що підтверджується судовою практикою.

3.3. Права та обов'язки інших учасників обшуку

Відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК України для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів.

Законодавець не визначає виключного переліку інших учасників кримінального провадження під час обшуку, які не є обшукуваними особами. Проте на підставі аналізу наукової літератури, закону та практики, такими можна вважати спеціалістів, перекладачів, представників юридичної особи, власників

житла чи іншого володіння, представника ради адвокатів регіону, співробітників оперативного підрозділу.

Цей перелік не претендує на вичерпність. До прикладу, законного представника можна розглядати як обшукувану особу, власника володіння або особу, яка забезпечує реалізацію прав особи, інтереси якої він представляє (неповнолітніх тощо). Також є думка, що до інших учасників обшуку потрібно віднести всіх інших осіб права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, тобто осіб, стосовно яких здійснюються процесуальні дії [106, с. 89].

Попри те, що понятій не розглядається як інший учасник кримінального провадження в контексті ст. 236 КПК України, вважаємо за потрібне все ж коротко описати його правовий статус, оскільки у науковій літературі неодноразово розглядалось питання доцільності участі понятих в СРД, про що вказано вище, їхньому правильному підборі та інших проблемах їх залучення.

Відповідно до ч. 3 ст. 223 КПК України понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження. Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

До прикладу, В. В. Назаров вказує, що в присутності понятих не варто оголошувати зміст документів, що мають інтимний характер, обмежувати понятих у випадку підвищеного інтересу до обставин особистого характеру, а також не запрошувати сусідів, співробітників особи тощо [52, с. 483].

О. С. Смірнов звертає увагу на необхідності ретельно підходити до підбору понятих та забезпечити їхню присутність на всіх етапах обшуку. Вважає проблемою те, що в КПК України не визначено процесуального статусу понятих в окремій нормі, оскільки закон не дає відповіді, наприклад, на те як поводитись слідчому якщо понятій залишає обшук під час його проведення (внаслідок стану здоров'я, відсутності бажання далі брати участь тощо) або якщо виявляється

зацікавленість понятого в результатах обшуку вже під час його проведення. [106, с. 97].

Участь спеціалістів в обшуку важко переоцінити. О. В. Шевченко вказує, що, зазвичай, слідчий самостійно виявляє та фіксує на місці події сліди і речові докази, проте зафіксована інформація має вибірковий характер, оскільки він не може точно знати що потрібно експерту для дослідження. Під час цього відбувається втрата носіїв криміналістично значимої інформації, що призводить до негативних наслідків. Тому науковець звертає увагу на необхідність залучення спеціаліста до СРД, які можуть належно допомогти в пошуку і вилученні знарядь протиправної діяльності, грошей, інших цінностей, предметів і документів які мають відношення до даного кримінального провадження тощо [126, с. 101-106].

Участь спеціалістів різних галузей (медиків, техніків, ювелірів, слюсарів) є необхідною умовою ефективного обшуку. Їхня допомога дозволяє виявляти приховані об'єкти, біологічні сліди, трупи, складні схованки в меблях чи вузлах машин тощо. Окрім пошукової функції, фахівці забезпечують технічну підтримку (застосування спецзасобів, правильне пакування доказів), консультують щодо техніки безпеки на виробництвах та допомагають у відборі зразків для майбутніх експертиз. Залучення спеціаліста є індикатором професійності слідчого та гарантією якісного результату слідчої дії [61, 102-103].

Обґрунтування необхідності залучення спеціаліста під час обшуку залежить від потреби здійснення тих чи інших дій, для яких необхідні спеціальні навички або вміння, якими не володіє слідчий та/або прокурор.

Наприклад, у кримінальних провадженнях щодо привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем спеціалісти залучаються до проведення обшуку задля виконання таких завдань: використання науково-технічних засобів, зокрема, пошукових пристроїв (металошукачів, приладів з ультрафіолетовим освітленням тощо) для виявлення конкретних об'єктів та місць їх приховання; встановлення дійсної сутності тих чи інших предметів, речей, документів, попереднього їх вивчення; надання

консультаційно-довідкової допомоги щодо збору доказів, призначення експертиз за виявленими об'єктами тощо; застосування технічних засобів для фіксації перебігу та результатів обшуку. З метою отримання доступу до комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку до обшуку мають бути залучені кваліфіковані спеціалісти – інженер-системотехнік, технічний фахівець у галузі мережевих технологій, професійний користувач сервера мережі або інший досвідчений фахівець у сфері комп'ютерних технологій [103, с. 643].

Статус власника житла чи іншого володіння при проведенні обшуку є специфічним, оскільки він може бути обшукуваною особою, так і особою, яка лише надала приміщення в оренду тощо. Саме в останньому випадку власник набуває ознак іншого учасника кримінального провадження.

Про права власників чи володільців майна, в якому проводиться обшук, а точніше порушення цих прав, неодноразово висловлювався Верховний Суд.

У постанові ККС ВС від 01.03.2018 у справі № 398/5735/14-к суд зазначив, що правильним є рішення про недопустимість доказів обвинувачення, здобутих в ході обшуку квартири, оскільки таку слідчу дію було здійснено без визначення власника/володільця квартири та з порушенням визначеного статтями 234, 236 КПК порядку [68].

На нашу думку, зазначення в ухвалі слідчого судді відомостей про те, що об'єкт нерухомості перебуває у власності однієї особи, проте фактично використовується іншою на правах оренди (найму), є найбільш обґрунтованим підходом.

В свою чергу, проведення огляду (обшуку) частини житла, що перебуває у наймі, за згодою його власника, але за відсутності згоди користувача, є безумовним порушенням права цієї особи на недоторканість житла, що має наслідком недопустимість доказів, здобутих під час цієї слідчої дії (постанова ККС ВС від 01.12.2021 р. у справі № 501/740/18) [73]. У постанові від 31.10.2019 р. у справі № 346/7477/13-к ККС ВС також зазначив, що стороною захисту наголошувалось не на проведенні обшуку за відсутності підозрюваного, а саме

на проведенні обшуку житла без правової на те підстави, оскільки, незважаючи на те, що ОСОБА_11 є власником всієї квартири, він не мав права давати дозвіл на огляд тієї частини помешкання, яку винаймав на той час ОСОБА_7, тому проведення цієї слідчої дії без ухвали слідчого судді чи дозволу особи, яка на правових підставах фактично користувалась цим помешканням, було безумовним порушенням права останнього на недоторканість житла [69].

Тобто його присутність або згода на проведення слідчої дії не може підміняти собою волевиявлення фактичного користувача чи легітимізувати відсутність ухвали слідчого судді. Таким чином, статус власника-орендодавця не є альтернативою особі, яка на правових підставах проживає у житлі, а ігнорування цього факту стороною обвинувачення призводить до порушення права на недоторканність житла та, як наслідок, до визнання здобутих доказів недопустимими.

Представнику юридичної особи під час проведення обшуку підприємства, установи або організації в науковій літературі приділено критично мало уваги. Вказане можна пояснити тим, що він фактично має ті ж права, що і підозрюваний, до прикладу:

1. під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі (п. 5 ч. 3 ст. 64-1 КПК України);
2. застосовувати з додержанням вимог цього Кодексу технічні засоби під час проведення процесуальних дій, в яких він бере участь (п. 5 ч. 3 ст. 64-1 КПК України);
3. отримати другий примірник протоколу (абз. 2 ч. 9 ст. 236 КПК України);
4. оскаржити бездіяльність слідчого, що полягає в не поверненні тимчасово вилученого майна (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України);

5. під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими (ч. 3 ст. 87 КПК України).

Проте для реалізації цих прав, необхідно дотриматись положень ч. 2 ст. 64-1 КПК України, тобто підтвердити повноваження представника юридичної особи документами, передбаченими статтею 50 цього Кодексу, якщо представником є особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні; копією установчих документів юридичної особи, якщо представником є керівник юридичної особи чи інша уповноважена законом або установчими документами особа; довіреністю, якщо представником є працівник юридичної особи [39].

Крім цього, на нашу думку, підхід законодавця, визначений ч. 9 ст. 236 КПК України, є не зовсім правильним. Передбачено, що фізичній особі вручається протокол обшуку разом із доданим до нього описом вилучених документів та тимчасово вилучених речей (за наявності), проте представнику юридичної особи вручається лише протокол обшуку. Ми вважаємо, що опис вилучених документів та тимчасово вилучених речей (за наявності) повинен вручатись не лише обшукуваній особі, а й представнику юридичної особи, оскільки вказане ускладнює господарську діяльність та процес подальшого оскарження порушень під час проведення обшуку.

Інші учасники обшуку, хоча й не є обшукуваними особами та є факультативними, відіграють самостійну роль у забезпеченні законності та ефективності цієї слідчої дії. Водночас відсутність чіткого нормативного визначення статусу окремих учасників та прогалини у регулюванні прав представників юридичних осіб створюють ризики порушень прав та гарантій обшукуваних осіб.

3.4. Оскарження порушень, що були допущені під час обшуку

Основними механізмами оскарження порушень під час обшуку є подання скарги на бездіяльність слідчого, що полягає в неповерненні тимчасово

вилученого майна відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України та клопотання про визнання доказів недопустимим відповідно до ст. 87 КПК України.

З огляду на значний обсяг судової практики саме щодо визнання доказів недопустимими, зосередимо увагу саме на цьому.

Перш за все, недопустимими докази можуть визнаватись навіть через порушення правил проведення судового розгляду клопотання про обшук. Тут важливим є висновок ОП ККС ВС у постанові від 19.01.2026 р. у справі № 336/4830/22, відповідно до якого в аспекті реалізації приписів частин 4, 6 ст. 107 КПК у їх взаємозв'язку із положеннями п. 4 ч. 3 ст. 87 КПК та ч. 4 ст. 234 цього Кодексу, постановлення ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи слідчим суддею за участю слідчого або прокурора без проведення повної технічної фіксації засідання тягне за собою відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 87 КПК визнання доказів, що були отримані під час виконання такої ухвали, недопустимими [84].

Щодо змісту ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи суд часто притримується неістотності порушення. До прикладу, ККС ВС в постанові від 25.10.2023 р. у справі № 539/2291/16-к вказав, що відсутність в ухвалі номера кримінального провадження хоч і є порушенням, з огляду на зміст ст. 372 КПК, однак така обставина не перешкодила суду ухвалити у справі законне та обґрунтоване судове рішення, а тому вона не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону в розумінні ст. 412 КПК [81]. У постанові від 03.02.2022 р. у справі № 318/2921/18 ККС ВС підтвердив, що неправильне зазначення прізвища осіб, які проживають у будинку, де необхідно провести обшук не вказує на незаконність цього рішення, а лише свідчить про наявність описки у прізвищі. Оскільки вказана ухвала містила відомості щодо адреси, за якою необхідно провести обшук а також вказівку на рослини, що підлягають вилученню, суд не встановив істотних порушень вимог КПК при постановленні судового рішення [75].

Істотним порушенням суд вважає недотримання положення ч. 7 ст. 223 КПК України щодо обов'язкового запрошення понять при проведенні

визначених законом слідчих дій, у тому числі обшуку житла. ККС ВС у постанові від 12.10.2023 р. у справі № 761/44670/16-к відніс порушення вимог щодо обов'язкового запрошення понятих при проведенні обшуку житла особи до істотних порушень процесуального закону, оскільки під час цієї слідчої дії були істотно порушені права та свободи обвинуваченого, гарантовані Конституцією та законами України, навіть попри те, що поняті були запрошені в якості понятих, однак після початку проведення цієї слідчої дії. Тому протокол обшуку було визнано недопустимим доказом, як і похідні від нього докази [80].

Напевно найбільша кількість рішень ККС ВС щодо істотності (неістотності) порушення стосується порушення вимог до порядку проведення та оформлення результатів проведення обшуку, зокрема: проведення обшуку за відсутності належної або безперервної технічної фіксації, порушення вимог до змісту й оформлення протоколу обшуку, фактичного виходу за межі ухвали слідчого судді, вилучення речей і документів поза межами наданого дозволу, а також інших порушень, які ставлять під сумнів достовірність зафіксованого перебігу слідчої дії та законність отриманих у її результаті доказів.

ККС ВС у постанові від 16.04.2024 р. у справі № 751/8678/21 зробив важливий висновок, а саме: порушення порядку отримання доказів, передбаченого статтею 86 КПК, яке призводить до їх недопустимості, визначається правилами, визначеними главою 4 § 1 КПК та іншими нормами КПК, в яких такі правила сформульовані. Суд також визнавав, що не будь-яке формальне недотримання вимог кримінального процесуального закону при отриманні доказу автоматично тягне необхідність визнання доказу недопустимим. Натомість закон зобов'язує суд дати оцінку доказу з точки зору його допустимості з урахуванням того, чи було допущено порушення КПК істотним та яким чином воно перешкоджало забезпеченню та реалізації прав і свобод особи [82].

Хоча наведений висновок був сформульований у контексті оцінки допустимості протоколу огляду місця події, його значення виходить за межі такої слідчої дії та може бути застосований і до оцінки допустимості доказів,

отриманих під час обшуку, оскільки він відображає загальний підхід ККС ВС до розуміння істотності процесуальних порушень.

У постанові від 24.09.2020 р. у справі № 306/2629/17 ККС ВС погодився з визнання недопустимим протоколу обшуку з огляду на відсутність ідентифікаційних ознак виявлених і вилучених речей, марки, моделі, номера, а також характерних ознак електрокабелів, зокрема факту наявності на одному з них плям [70].

ККС ВС у постанові від 02.09.2020 р. у справі № 591/4742/16-к виснувала, що протокол обшуку є недопустимим доказом, якщо в ньому не зазначені оперативні працівники, що приймали в ньому участь. Суд акцентував увагу на тому, що при проведенні обшуку приймали участь кілька оперативних працівників, передбачені законом відомості про них відсутні, в протоколі наявні відомості лише про місце вилучення предметів та не міститься відомостей про послідовність всіх дій під час проведення обшуку, а також взагалі відсутні будь-які відомості щодо упакування вилучених предметів [66].

Несуттєвим та таким, що не дає підстав для визнання недопустимим доказу суд зокрема визнає:

1. відсутність у протоколі обшуку даних про те, хто саме здійснював відеозйомку [77];
2. перерви у відеофіксації з технічних причин, а також відсутність у протоколі лише підпису особи, яка провела обшук [76];
3. присутність більшої кількості осіб, аніж вказано в протоколі [78];
4. незазначення конкретної моделі марки технічного засобу та технічного носія та фіксація на флешносії декількох слідчих дій [72].

Таким чином, аналіз практики ККС ВС дає підстави стверджувати, що під час вирішення питання про допустимість доказів, отриманих в результаті обшуку, Верховний Суд зазвичай виходить не з формального підходу до будь-якого відступу від вимог КПК України, а з оцінки істотності такого порушення.

Звичайно, важливе значення має і практика Європейського суду з прав людини, оскільки кримінальне процесуальне законодавство України

застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ч. 5 ст. 9 КПК України).

Практика ЄСПЛ свідчить, що оцінка законності обшуку, а відтак і визнання доказів недопустимими, не зводиться виключно до формальної наявності судового дозволу. Суд постійно вказує на те, що обшук володіння особи, становить втручання у право на повагу до житла та приватного життя, гарантоване ст. 8 Конвенції, а тому має відповідати критеріям законності, легітимної мети та необхідності у демократичному суспільстві.

Справа «Багієва проти України» є класичним прикладом того, як ЄСПЛ розглядає критерій необхідності у демократичному суспільстві. Дана справа стосувалась обшуку житла жінки, який проводився з підстав того, що її колишній чоловік, підозрюваний в кримінальному провадженні, проживав в її квартирі, тому в ній могли зберігатися підроблені документи, а також засоби та знаряддя для підроблення документів. Суд зазначив наступне: «при встановленні обсягу запропонованого обшуку, національний суд посилався на таке формулювання як «підроблені документи», а також «засоби та знаряддя для підроблення документів». Суд не вказав жодних деталей, навіть незважаючи на те, що міг це зробити з огляду на предмет доказування кримінального провадження, що стосувався документів, які належали колишньому чоловіку заявниці або були пов'язані з ним, а також стверджуваного підроблення документів. Слід також зауважити, що Суд раніше вже піддавав критиці розпливчастість та надмірну узагальненість формулювань в постановках про дозвіл на обшук, надаючи органу влади, який проводив обшук, нічим не обґрунтовану свободу розсуду при встановленні необхідного обсягу обшуку (див. рішення у справі «Смірнов проти Росії» (*Smirnov v. Russia*), заява № 71362/01, п. 47, від 7 червня 2007 року; згадані рішення у справах «Ілія Стефанов проти Болгарії» (*Iliya Stefanov v. Bulgaria*), п. 41; «Алексанян проти Росії» (*Aleksanyan v. Russia*), заява № 46468/06, п. 216, від 22 грудня 2008 року; та рішення у справі «Колесніченко проти Росії» (*Kolesnichenko v. Russia*), заява № 19856/04, п. 33, від 9 квітня 2009 року). Подібним чином, зважаючи на узагальнені формулювання в постанові про дозвіл

на обшуку цій справі, Суд не вважає, що попередній судовий дозвіл на обшук став належною гарантією проти можливого зловживання владою підчас його проведення». Крім цього, у постанові про дозвіл на обшук не були встановлені межі обшуку, а працівники міліції вилучили речі, які не входили до розшукуваних речей, встановлених судом, до прикладу ікона та картина. У зв'язку з наведеним та рядом інших порушень ЄСПЛ дійшов висновку, що було порушення статті 8 та 13 Конвенції [99].

Щодо «необхідності в демократичному суспільстві» обшуку володіння особи ЄСПЛ зазначив також в справі «Бук проти Німеччини». Правопорушення, щодо якого було видано постанову про обшук та вилучення, стосувалося лише порушення правил дорожнього руху, яке є дрібним правопорушенням та має незначне значення, і тому було виключено з категорії кримінальних правопорушень за німецьким законодавством. Крім того, хоч вказане правопорушення було скоєно з використанням автомобіля, що належить компанії, що належить заявнику, провадження, в ході якого було проведено обшук та вилучення, було спрямоване не проти самого заявника, а проти його сина, тобто третьої сторони. Також суд звернув увагу на те, що супутній розголос обшуку комерційних та житлових приміщень заявника в місті з населенням близько 10 000 мешканців, ймовірно, мав негативний вплив на його особисту репутацію та репутацію компанії, якою він володіє та керує, попри те, що сам заявник не підозрювався у жодному правопорушенні чи злочині. Беручи до уваги те, обшук та вилучення, про які йде мова, були призначені у зв'язку з незначним порушенням, нібито скоєним третьою особою, і стосувалися приватного житлового приміщення заявника, Суд дійшов висновку, що втручання не може вважатися пропорційним переслідуванню законним цілям [95].

У справі «Войкін та інші проти України» ЄСПЛ вказав, що у справі, яка була пов'язана з підозрою у вчиненні першим заявником підробки протоколу щодо епізоду несанкціонованої вуличної торгівлі приватною особою, національний суд, при встановленні обсягу запропонованого обшуку помешкання третьої та четвертої заявниць, послався на незазначені «предмети та

документи, які можуть мати значення для встановлення істини» у розслідуванні кримінальної справи щодо третьої особи (першого заявника). Оскільки національний суд не навів жодних деталей щодо документів та предметів, які необхідно було знайти, хоча міг це зробити, ЄСПЛ дійшов висновку, що було порушення статті 8 Конвенції щодо третьої та четвертої заявниць [100].

Щодо проблеми «загальних понять» в ухвалі про проведення обшуку також було зазначено інших справах, зокрема в справі «Ромен і Шміт проти Люксембургу» [94].

Проте, ЄСПЛ не завжди такий категоричний щодо результатів обшуку. Так, у справі «Ратушна проти України» суд не побачив порушення статті 8 Конвенції з огляду на те що національний суд мав деякі докази того, що син заявниці пан Р. міг бути причетний до розслідуваної крадіжки і що фактично він проживав, постійно або значний період часу, в будинку заявниці; суд вивчив матеріали, отримані в ході оперативно-розшукових заходів, та заслухав слідчого; постанова про проведення обшуку була досить конкретно за змістом і містила чітке та детально описане посилання на розслідувану крадіжку із зазначенням викрадених речей та їхньої вартості, а наведення детальнішої інформації щодо цих заходів могло правильно вважатися невинуватим з огляду на ранню стадію розслідування, та те, що деякі суттєві докази (а саме, викрадені речі) ще мали бути виявлені [98].

Окрему увагу потрібно звернути і на вимоги до невідкладного обшуку в практиці ЄСПЛ. Прикладом конвенційних вимог до невідкладних обшуків та необхідності вдосконалення законодавства та судової практики в Україні може слугувати справа «Корнієць та інші проти України», рішення в якій ЄСПЛ ухвалив зовсім недавно, а саме 10 липня 2025 року. ЄСПЛ вказав, що заявники були позбавлені належних і ефективних гарантій проти свавілля всупереч вимогам статті 8 Конвенції, тому не можна стверджувати, що відповідне втручання було здійснено «згідно із законом», як того вимагає пункт 2 статті 8 Конвенції та констатував порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з обшуками житла заявників без ухвали суду.

Заявники зазначали, що закон недостатньо точно визначав поняття «невідкладних випадків», і критикували поверховий спосіб, у який суди легалізовували обшуки після їхнього проведення.

Суд, в свою чергу, вважав, що головне питання за статтею 8 Конвенції у цій справі стосується не ступеня точності відповідних положень національного законодавства, а питання, чи забезпечували порядок і матеріальний підхід національних судів згідно з відповідним правовим режимом та на практиці необхідний захист від свавілля у справах заявників.

Також нагадав, що згідно із законодавством України можливості оскаржити ухвалу суду про надання дозволу на проведення обшуку, незалежно від того, постановлена вона суддею до обшуку, чи затверджена *ex post facto*, немає.

З наведеного випливає, що єдиною можливістю перевірити законність обшуку є процедура розгляду *ex post facto* за частиною третьою статті 233 КПК України. Однак національне законодавство не дозволяє заявникам брати участь у провадженні щодо такого розгляду, що суд вважає доцільним обмеженням у випадку, коли клопотання про надання дозволу на обшук подано до його проведення, проте виправдання для застосування таких же суворих обмежень в ході ретроспективного судового перегляду справедливо не вбачає [101].

На нашу думку, це рішення має слугувати підставою для подальшого вдосконалення положень КПК України, насамперед у частині регламентації процедури ретроспективного судового контролю за невідкладними обшуками.

Отже, судова практика свідчить, що ключовим критерієм оцінки порушень, допущених під час обшуку, та визнання доказів недопустимими є не сам факт відступу від вимог КПК України, а його істотність та вплив на права особи і законність отриманих доказів. Водночас практика ЄСПЛ підтверджує, що законність обшуку визначається не лише дотриманням вимог національного закону, а й пропорційністю втручання, належною конкретизацією його предмета та меж, а також наявністю реальних гарантій від свавільного застосування

обшуку. Це особливо актуалізує потребу вдосконалення національного регулювання невідкладних обшуків і процедур судового контролю за ними.

* * *

Дослідження процесуальної діяльності сторони захисту та інших учасників під час обшуку дозволяє нам стверджувати, що обшук є точкою найвищого напруження між державним інтересом та правами людини. За результатами викладу даного розділу можемо стверджувати, що сучасний КПК України хоч і містить систему гарантій, проте вона все ще має певні прогалини, через наявність яких права обшукуваної особи стають ілюзорними.

По-перше, правовий статус обшукуваної особи потребує чіткої диференціації. Це не завжди підозрюваний – це може бути свідок, родич або просто власник орендованого офісу. Кожен із них має право не просто бути присутнім, а реально розуміти суть того, що відбувається. Ми виявили серйозну прогалину в ситуаціях групових обшуків, коли одна особа має кілька володінь. Формально право на присутність є, а фактично – людина не може бути у двох місцях одночасно. На нашу думку, обов'язок слідчого повідомляти особу про всі паралельні обшуки в її об'єктах є необхідною умовою для того, щоб право на захист не перетворювалося на формальність.

По-друге, щодо інституту понятих. Ми підтримуємо сучасний тренд на цифровізацію, який полягає в тому, що відеозапис є значно об'єктивнішим за пам'ять випадкових перехожих. Проте ми проти повної відмови від понятих. Іноді вони все ж залишаються тим наглядцем, який стримує правоохоронців від відвертого свавілля. Разом з тим, ми солідарні з ідеєю диспозитивності, суть якої полягає в тому, що обшукувана особа повинна мати право відмовитися від понятих (наприклад, щоб не розголошувати деталі свого приватного життя сусідам), замінивши їх присутність безперервним відеозаписом.

По-третє, ключовим елементом захисту є участь адвоката. Ми переконані, що для певних категорій (неповнолітні, особи з вадами, ті, хто не знає мови)

участь захисника має бути суворо обов'язковою, незалежно від їхнього статусу в справі. Більше того, ми підтримуємо ідею технічної паузи (до 2-х годин) для прибуття адвоката в таких ситуаціях. Хоча це створює певні труднощі для слідства, на нашу думку, це єдина реальна гарантія того, що обшук не перетвориться на односторонній диктат сили.

По-четверте, окремої увагу заслуговувала специфіка обшуку в адвоката. Це саме та площина кримінального процесу, де під загрозою опиняється адвокатська таємниця. Як бачимо, судова практика підтверджує, що присутність представника ради адвокатів регіону – це не формальність, а обов'язкова умова законності. При цьому ми вважаємо занадто категоричною позицію про повну заборону невідкладних обшуків у адвокатів. Якщо мова йде про рятування людей чи негайне припинення злочину, обшук можливий, але він має проходити під мікроскопом судового контролю *ex post facto*.

По-п'яте, аналіз судової практики Верховного Суду та ЄСПЛ показав зміну парадигми: від формалізму до істотності порушень. Суд перестав скасовувати результати обшуку через дрібні описки в адресі чи відсутність підпису на одній сторінці. Натомість акцент змістився на змістовні порушення на кшталт відсутності відеозапису, виходу за межі ухвали, ігнорування прав фактичних користувачів приміщення (орендарів). До прикладу, справа «Корнієць проти України» чітко вказує нам шлях за яким процедура легалізації невідкладних обшуків має стати відкритою. Особа повинна мати право брати участь у судовому засіданні, де вирішується доля законності обшуку в її домі, проведеного без ухвали.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження ми дійшли висновку, що сучасний обшук у кримінальному провадженні перестав бути просто технічним засобом пошуку речей, перетворившись на складний інструмент балансування між державним примусом та недоторканністю приватного життя. Встановлено, що задекларована в законі процесуальна самостійність слідчого значною мірою залишається теоретичною, оскільки на практиці він перебуває у жорсткій залежності від рішень прокурора та слідчого судді. Ми переконані, що самостійність слідчого має бути не привілеєм, а дієвим механізмом, який дозволяє йому відстоювати власне внутрішнє переконання навіть у ситуаціях надмірного контролю з боку процесуального керівництва, що є запорукою неупередженого розслідування.

Особливу увагу було приділено питанню технічної фіксації, де нами обґрунтовано необхідність перегляду підходів до безперервності відеозйомки. Сліпа гонитва за годинами відео під час багатоденних обшуків є технічно недоцільною та часто перетворюється на процесуальну пастку для сторони обвинувачення. На нашу думку, значно ефективнішою є розумна дискретність фіксації ключових моментів: від моменту підходу слідчої групи до об'єкта (що дозволяє уникнути звинувачень у підкиданні речей ще за порогом) до безпосереднього виявлення та пакування об'єктів. Такий підхід забезпечує прозорість слідчої дії, не перетворюючи її на технічно нездійснений марафон, та дозволяє суду чітко простежити ланцюжок поводження з доказами.

В ході дослідження нами також було виявлено серйозну законодавчу колізію щодо участі оперативних працівників та бійців спецпідрозділів. Вимога КПК вказувати повні дані всіх присутніх у протоколі прямо суперечить інтересам національної безпеки та спеціальному законодавству, що охороняє державну таємницю, зокрема щодо співробітників Служби безпеки України. Слідчий сьогодні фактично загнаний у пастку між деанонімізацією оперативника та ризиком визнання доказів недопустимими через «невідомих осіб» у кадрі. Ми

вважаємо за необхідне впровадження системи ідентифікації таких осіб за номерами жетонів або посадами, що збереже прозорість процесу без розкриття персональних даних стороннім особам та забезпечить належний рівень безпеки учасників. Водночас, як альтернативний шлях подолання суперечності, можна запропонувати внесення змін безпосередньо до статті 28 Закону України «Про Службу безпеки України», де встановлена ця заборона. Конкретна пропозиція полягає у виключенні загального положення про заборону розголошення належності співробітників до оперативних підрозділів у випадках, коли вони залучаються до відкритих процесуальних дій, таких як обшук. Виняток мають становити лише ті співробітники, які належать до вузькоспеціалізованих конспіративних підрозділів або виконують завдання з високим ступенем ризику, відомості про які становлять державну таємницю і за жодних обставин не можуть бути розкриті учасникам провадження. Таке диференційоване регулювання дозволило б гармонізувати положення спеціального закону із процесуальними вимогами КПК, усунувши можливість анонімної участі правоохоронців там, де це не виправдано реальною загрозою національній безпеці.

Окремим вагомим аспектом дослідження став аналіз ролі прокурора, який у сучасних реаліях перестав бути пасивним наглядцем. Нами встановлено, що прокурор як процесуальний керівник несе солідарну відповідальність за стратегію обшуку та допустимість отриманих результатів, виступаючи фільтром, який має відсікати необґрунтовані втручання ще на етапі погодження клопотання.

Водночас ми наголошуємо на важливості спеціальних гарантій при проведенні обшуків у спецсуб'єктів, зокрема адвокатів. Присутність представника ради адвокатів регіону є не просто формальністю, а критичною умовою легітимності дії, що гарантує збереження адвокатської таємниці. Хоча ми не підтримуємо ідею щодо повної заборони невідкладних обшуків у адвокатів у критичних ситуаціях, однак таке втручання має відбуватися під «мікроскопом» судового контролю.

Крім цього, на наше переконання права вразливих категорій обшукуваних осіб – неповнолітніх, осіб із фізичними вадами чи тих, хто не володіє мовою – потребують посилення гарантій. В таких випадках участь адвоката має бути суворо обов'язковою, незалежно від процесуального статусу особи. Більше того, ми підтримуємо ідею запровадження «технічної паузи» до двох годин для прибуття захисника у подібних ситуаціях. Хоча це створює певні труднощі для слідства, це єдина реальна можливість забезпечити право на захист та уникнути одностороннього диктату сили під час проведення обшуку, особливо для тих осіб, які не можуть повноцінно усвідомити свої права самостійно.

Щодо інституту понятих, ми солідарні з ідеєю диспозитивності, згідно з якою обшукувана особа повинна мати право відмовитися від їхньої участі, замінивши її обов'язковим безперервним відеозаписом. Це дозволить захистити приватність особи від розголосу перед сусідами, не втрачаючи при цьому об'єктивності контролю. Водночас аналіз практики ЄСПЛ вказує на необхідність реформи ретроспективного судового контролю. Ми переконані, що особа повинна мати законодавче право брати участь у судовому засіданні, де вирішується доля законності обшуку в її володінні, проведеного без попередньої ухвали суду, що забезпечить реальну змагальність процесу.

На завершення зазначимо, що ефективність розслідування не повинна досягатися ціною руйнації правових гарантій. Сучасний захист – це не перешкодження слідству, а забезпечення того, щоб істина була встановлена законним шляхом. Тільки через посилення ролі адвоката, усунення законодавчих розбіжностей та розширення судового контролю ми зможемо наблизити український кримінальний процес до європейських стандартів правосуддя, перетворивши обшук із засобу психологічного тиску на легітимний інструмент збирання доказів, який не викличе сумнівів у суду та демократичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахтирська Н. М. Поняття обшуку за законодавством України та США. Держава і право : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. Вип. 62. С. 278–280.
2. Ахтирська Н., Філатов В., Фулей Т., Хембай Х. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: стандарти застосування при здійсненні правосуддя. Київ : Істина, 2011. 200 с.
3. Бабкова В. Проблеми здійснення прокурором наглядових повноважень у формі процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування. Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № С. 71–73.
4. Бігунець І. М. Повноваження захисника на досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 236 с.
5. Біленчук П. Д., Гель А. П. Основи криміналістичної тактики : курс лекцій. Вінниця : Вінницька філія МАУП, 2001. 116 с.
6. Вегера-Іжевська І. В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / кер. роботи О. Г. Шило ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 20 с.
7. Вегера-Іжевська І. В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 233 с.
8. Вирок Апостолівського районного суду Дніпропетровської області від 17.07.2020 у справі № 171/1774/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90444761>.
9. Вирок Ленінського районного суду м. Миколаєва від 28.02.2020 у справі № 489/1653/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87941731>.

10. Галаган В. І., Дульський О. Л. Процесуальна діяльність захисника з дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. № 4. С. 155–163.
11. Гвоздюк В. В. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій з урахуванням практики Європейського суду з прав людини : дис. ... д-ра філософії. Київ, 2021. 294 с.
12. Губіна Є. Н. Деякі аспекти інституту понять у кримінальному процесі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2014. № 10-2. Т. 2. С. 136–138.
13. Досудове розслідування : навч. посіб. / Р. І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін. ; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 600 с.
14. Дульський О. Л. Забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 274 с.
15. Електронні докази. Обшук. Частина 1 / О. І. Литвинчук, М. С. Сорока, І. В. Колесников та ін. Харків : Фактор, 2020. 80 с.
16. Капліна О. В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2015. № 2 (12). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15kovckp.pdf>.
17. Керевич О. В. Тактичні та процесуальні особливості проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. URL: <https://www.apdp.in.ua/v71/55.pdf>.
18. Кіпер О. О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. 20 с.
19. Коваленко В. В. Актуальні проблеми застосування науково-технічних засобів спеціалістами при провадженні слідчих дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2004. 182 с.

- 20.Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 576 с.
- 21.Коваленко Є. Г., Маляренко В. Т. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
- 22.Коваленко О. О. Залучення обізнаних осіб при проведенні обшуку. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (Галузь знань 08 – Право). – Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, Харків, 2024.
- 23.Коваленко О. О. Участь спеціаліста у підготовці до проведення обшуку. Вісник Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка. 2024. Вип. 1 (105). С. 317–327.
- 24.Комарницька О. Б. Окремі питання здійснення обшуку житла стороною обвинувачення. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2016. № 4 (31). С. 118–129.
- 25.Комарова М. В. Кримінальні процесуальні підстави проведення обшуку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. № 3. Т. 2. С. 104–107.
- 26.Комарова М. В. Повноваження слідчого під час проведення обшуку у кримінальному провадженні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 125–128.
- 27.Комарова М. В. Правові та організаційні засади обшуку у кримінальному провадженні : кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 — кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2019.
- 28.Комарова М. В. Прокурорський нагляд та судовий контроль за дотриманням слідчими законів під час проведення обшуку. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 3. С. 224–226.

29. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
30. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін. ; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Право, 2020. 752 с.
31. Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. 4-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2008. 464 с.
32. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 384 с.
33. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв та ін. Харків : ХНУВС, 2018. 384 с.
34. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.
35. Криміналістика України: питання і відповіді : навч. посіб. URL: meggo.info
36. Кримінальне процесуальне право України. URL: http://pidruchniki.com/71142/pravo/ponyattya_obshuku_poryadok_yogo_pidgotovki_provedennya_fiksatsiyi_rezultativ.
37. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
38. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування : колективна монографія / за заг. ред. Ю. П. Аленіна ; відп. за вип. І. В. Гловюк. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 1148 с.

- 39.Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.
- 40.Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.
- 41.Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація. Харків : Право, 2012. 768 с.
- 42.Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / відп. ред. С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одіссей, 2013. 1104 с.
- 43.Кузьмічов В. С. Криміналістичний аналіз розслідування злочинів : монографія. Київ : Правник, 2000. 450 с.
- 44.Левін В. І. Процесуальний порядок забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи при проведенні обшуку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Харків : Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»; Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса Міністерства юстиції України, 2020.
- 45.Лисенко В. В. Обшук: проблеми реалізації положень кримінального процесуального законодавства в судовій практиці. Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка. 2023. № 2. С. 250–268.
- 46.Літвінова І. Ф. Щодо визначення поняття права особи на недоторканність житла чи іншого володіння. Право і суспільство. 2012. № 2. С. 59–64.
- 47.Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2014. 432 с.
- 48.Лоскутов Т. О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 1. С. 340–345.

- 49.Маляренко В. Т. Кримінальний процес України. Стан та перспективи розвитку : навч. посіб. : вибрані наукові праці. Київ : Концерн «Видавничий Дім “Ін Юре”», 2004. 599 с.
- 50.Марчук Н. О., Касько В. В., Куйбіда Р. О., Хавронюк М. І. та ін. Настільна книга професійного судді (кримінальне провадження). Київ : АртДизайн, 2015. 248 с.
- 51.Мирошниченко Ю. Обшук особи в кримінальному провадженні: проблеми правового регулювання та практики застосування. *Dictum Factum*. 2025. № 2 (18). С. 341–345.
- 52.Назаров В. В. Право людини на невтручання в її особисте і сімейне життя та його обмеження у кримінальному провадженні. *Держава і право*. 2009. Вип. 44. С. 477–484. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/0009ac70-52be-43cc-ab51-95d6e1cdaec0/content>.
- 53.Неводнича Л. О. Підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи: проблеми законодавчого регулювання. Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави : зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. ; матеріали І Всеукр. наук. читань пам'яті акад. С. Дністрянського «Західноукр. народна респ. — П'ємонт укр. державотворення» : тези наук. доп., 19 квіт. 2018 р. Київ : АртЕ, 2018. С. 114–119.
- 54.Невгад В. В., Дударець Р. М., Саковський А. А., Климчук М. П. Проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням звуко- та відеозаписувальних технічних засобів : метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 67 с.
- 55.Нечваль А. О. Окремі питання кримінальної процесуальної регламентації проведення обшуку за законодавством США та країн Європейського Союзу. Актуальні проблеми досудового розслідування : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф., м. Київ, 5 лип. 2017 р. Київ, 2017. С. 186–190.
- 56.Нечваль А. О. Тактика обшуку у житлі та іншому володінні особи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 219 с.

57. Нечваль А. О. Особливості фіксації обшуку за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування. Knowledge, Education, Law, Management. 2017. № 4 (20). С. 253–263.
58. Обшук приміщення й особистий обшук: мета, межі, гарантії та право на адвоката : веб-сайт. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/241842_obshuk-primshchennya-y-osobistiy-obshuk-meta-mezh-garant-ta-pravo-na-advokata.
59. Окрема думка судді Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду ОСОБА_1 щодо ухвали від 27.07.2023 у справі № 991/5681/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112539740>.
60. Павлишин А. А., Слюсарчук Х. Р. Стандарт доказування «достатня підстава»: тлумачення Верховного суду США та національна практика застосування. Правова позиція. 2018. № 1 (20). С. 103–110.
61. Перцова-Тодорова Л. М. Забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення обшуку на стадії досудового розслідування : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2022. 246 с.
62. Погорецький М. А. Слідчі (розшукові) дії: поняття та класифікація. Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2008. № 1. С. 150–156.
63. Погорецький М. М. Кримінальні процесуальні гарантії адвокатської таємниці у досудовому розслідуванні. Criminal procedural guarantees of advocate secret in the pre-trial investigation. 2015. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/16393184-4782-4035-9066-55e9e5caf9ce>.
64. Поляк Ю. П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 230 с.

- 65.Посібник за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Право на повагу до приватного і сімейного життя / пер. з доповненнями О. Дроздова та О. Дроздової. 1-ше вид. 83 с.
- 66.Постанова Верховного Суду від 02.09.2020 у справі № 591/4742/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91338049>.
- 67.Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29.01.2019 у справі № 466/896/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79601140>.
- 68.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 01.03.2018 у справі № 398/5735/14-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72561227>.
- 69.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31.10.2019 у справі № 346/7477/13-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85542842>.
- 70.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.09.2020 у справі № 306/2629/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91855177>.
- 71.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 17.02.2021 у справі № 263/10353/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95042547>.
- 72.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 05.08.2021 у справі № 726/394/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98882026>.
- 73.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 01.12.2021 у справі № 501/740/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101754409>.
- 74.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 06.12.2021 у справі № 663/820/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829915>.

- 75.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 03.02.2022 у справі № 318/2921/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103056854>.
- 76.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 26.07.2022 у справі № 727/7987/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105505293>.
- 77.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 08.12.2022 у справі № 182/324/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107834117>.
- 78.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 25.04.2023 у справі № 753/130/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110486528>.
- 79.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 26.09.2023 у справі № 404/2409/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817265>.
- 80.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.10.2023 у справі № 761/44670/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114259121>.
- 81.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 25.10.2023 у справі № 539/2291/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114457205>.
- 82.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 16.04.2024 у справі № 751/8678/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118688990>.
- 83.Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.08.2025 у справі № 991/1710/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129497083>.
- 84.Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19.01.2026 у справі № 336/4830/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:

- 85.Проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням звуко- та відеозаписувальних технічних засобів : метод. рек. / В. В. Невгад, Р. М. Дударець, А. А. Саковський, М. П. Климчук. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 67 с.
- 86.Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17>.
- 87.Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду від 01.11.1996 № 9. Законодавство України про працю. Львів, 2001. С. 348–349.
- 88.Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ; МВС України від 07.07.2017 № 575 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0937-17>.
- 89.Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-12>.
- 90.Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : наук.-метод. рек. / В. В. Кікінчук, К. Л. Бугайчук, В. О. Малярова, Т. П. Матюшкова. Харків : ХНУВС, 2018. 101 с.
- 91.Прокурор: керує? координує? наглядає? розслідує : звіт за результатами дослідження «Роль прокурора на досудовій стадії кримінального процесу» / Ю. Белоусов, В. Венгер, В. Мітько, А. Орлеан, В. Сущенко, В. Яворська ; за заг. ред. Ю. Белоусова. Київ : СТ-Друк, 2017. 268 с.
- 92.Рибікова Г. В., Грекова Л. Ю. Деякі проблеми правового регулювання обшуку в Україні. Юридичний вісник. 2016. № 2 (39). С. 183–187.

- 93.Рішення Європейського суду з прав людини від 06.09.1978 у справі «Класс та інші проти Німеччини». База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_093#Text.
- 94.Рішення Європейського суду з прав людини від 25.02.2003 у справі «Ромен і Шміт проти Люксембургу». База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_092#Text.
- 95.Рішення Європейського суду з прав людини від 28.04.2005 у справі «Бук проти Німеччини». HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus/#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%2241604/98%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-68920%22\]}.](https://hudoc.echr.coe.int/rus/#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2241604/98%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-68920%22]})
- 96.Рішення Європейського суду з прав людини від 16.10.2007 у справі «Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria». HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22display%22:\[%220%22\],%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%2274336/01%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-117700%22\]}.](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22display%22:[%220%22],%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%2274336/01%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-117700%22]})
- 97.Рішення Європейського суду з прав людини від 26.06.2008 у справі «André and Another v. France». HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-87938%22\]}.](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-87938%22]})
- 98.Рішення Європейського суду з прав людини від 02.12.2010 у справі «Ратушна проти України» (заява № 17318/06). База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_821#Text.
- 99.Рішення Європейського суду з прав людини від 28.04.2016 у справі «Багієва проти України» (заява № 41085/05). База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b65#Text.
100. Рішення Європейського суду з прав людини від 27.03.2018 у справі «Войкін та інші проти України». HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-192032%22\]}.](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-192032%22]})

101. Рішення Європейського суду з прав людини від 10.06.2026 у справі «Корнієць та інші проти України». HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%222599/16%22,%2226904/16%22,%2212704/16%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-247421%22\]}.](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%222599/16%22,%2226904/16%22,%2212704/16%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-247421%22]})
102. Рішення Ради адвокатів України від 18.10.2025 № 115. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2025-10-18-r-shennya-rau-115_6936efa31ef12.pdf.
103. Семенюк О. А. Особливості участі спеціаліста в обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 1. С. 639–643.
104. Слідчі (розшукові) дії : навч. посіб. / О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін. ; за заг. ред. Р. І. Благути та Є. В. Пряхіна. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 416 с.
105. Смирнов М. І. Функціональна спрямованість діяльності прокурора в кримінальному провадженні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. № 19. С. 132–135.
106. Смірнов О. С. Обшук у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософії. Кропивницький, 2023. 250 с.
107. Смірнов О. С., Тетерятник Г. К. Організаційно-правові питання фіксування обшуку технічними засобами. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 3. С. 176–179.
108. Старенький О. С. Законодавчі нововведення щодо участі захисника як суб'єкта доказування під час проведення обшуку в кримінальному провадженні. 2018.
109. Старенький О. С. Обшук як засіб отримання доказів у кримінальному провадженні: окремі новели чинного Кримінального процесуального

- кодексу. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 1 (15). С. 190–204.
110. Тетерятник Г. К., Цехан Д. М. Затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення: окремі питання нормативно-правового регулювання. Юридичний електронний журнал. 2022. № 6. С. 505–507.
111. Торяник О. Особливості реалізації прокурором конституційних повноважень щодо нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 120–123.
112. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. Київ : Кондор, 2005. 280 с.
113. Удовенко Ж. В. Гарантії забезпечення права особи на невтручання в її особисте і сімейне життя у кримінальному провадженні України : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2021. 586 с.
114. Ухвала Апеляційного суду Львівської області від 25.09.2015. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51725294>.
115. Ухвала Апеляційного суду Херсонської області від 02.04.2015. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43404703>.
116. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 12.06.2023 у справі № 991/4431/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112190987>.
117. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27.07.2023 у справі № 991/5681/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112539739>.
118. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 10.06.2024 у справі № 991/4899/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120341660>.

119. Ухвала Богунського районного суду м. Житомира від 12.01.2024 у справі № 295/567/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116259684>.
120. Ухвала Виноградівського районного суду Закарпатської області від 08.06.2022 у справі № 1-кп/299/158/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104661692>.
121. Харченко С. В. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх підозрюваних : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 237 с.
122. Хитра А. Я., Татарин І. І. Обшук особи як слідча (розшукова) дія, яка потребує невідкладності. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2023. № 1. С. 157–161.
123. Цилюрик І. І. Гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2020. 256 с.
124. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС, 2006. 416 с.
125. Чому в адвокатів неможливий «невідкладний» обшук пояснили в НААУ : веб-сайт. URL: <https://unba.org.ua/news/10740-chomu-v-advokativ-nemozhlivij-nevidkladnij-obshuk-poyasnili-v-naau.html>.
126. Шевченко О. В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 317 с.
127. Шинкарьов Ю. В. Щодо участі захисника та адвоката у окремих слідчих діях. 2023.
128. Юдківська Г. Ю. Принцип пропорційності в системі захисту прав людини. Слово Національної школи суддів України. 2015. № 4 (13). С. 118–123.
129. Юрчишин В. Прокурор як керівник досудового розслідування. Адвокат. 2012. № 7 (124). С. 27–30.